

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN: 2147-6152

Yıl 10, Sayı 28, Ekim 2021

Makale Adı /Article Name

Umûm Mekâtib-i İbtidâiye'de
Okutulmak Üzere Hazırlanmış Bir
İslam Tarihi Ders Kitabı: Târih-i
İslâm'a Bir Nazar

An Islamic History Coursebook
Prepared to be Taught in the Umûm
Mekâtib-i İbtidâiye: Târih-i İslâm'a
Bir Nazar

Yazar/Author

Habibe KAZANCIOĞLU

Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı
habibekazancioglu@trakya.edu.tr ORCID: 0000-0003-4145-3607

Yayın Bilgisi/Article Information

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 06.09.2021

Kabul Tarihi: 13.10.2021

Yayın Tarihi: 30.10.2021

Sayfa Aralığı: 368-401

Kaynak Gösterme/Citation: Kazancıoğlu, Habibe (2021). "Umûm Mekâtib-i İbtidâiye'de Okutulmak Üzere Hazırlanmış Bir İslam Tarihi Ders Kitabı: Târih-i İslâm'a Bir Nazar", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 28, s. 368-401.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Tanzimat dönemiyle başlayan sıbyan okullarındaki düzenlemelerin en kapsamlısı 1 Eylül 1869 tarihinde yayımlanan Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile gerçekleşmiş, bu nizamnâme ile sıbyan mekteplerinin müfredatı belirlenmiş ve bu derslerde okutulacak kitaplar hazırlanmıştır. Hazırlanan bu ders kitaplarından birisi de İbnü'n-Nüzhet Cevâd'ın hazırladığı Târîh-i İslâm'a Bir Nazar isimli İslam tarihi ders kitabıdır. Kitap, Tedrîsât-ı İbtidâiye Kanûn-ı Muvakkatı kanunu ile daha önce var olan İbtidâî ve Rüşdî okulların birleştirilmesiyle oluşturulan Mekâtib-i İbtidâiye-i Umûmîlerin ikinci senesinde okutulmak üzere hazırlanmıştır. II. Meşrûtiyet döneminde hazırlanan Târîh-i İslâm'a Bir Nazar kitabı genel olarak dönemin ders kitaplarının hazırlanışı hakkında bilgi vermekte özeldir ise İslam tarihi ders kitaplarının içeriği ve İslam tarihi dersinin işleniş metodu hakkında önemli ipuçları içermektedir. Eser II. Meşrûtiyet döneminde ilköğretim okullarında okutulan İslam tarihi dersi hakkında araştırmacılara fikir vermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada İbnü'n-Nüzhet Cevâd tarafından kaleme alınan Târîh-i İslâm'a Bir Nazar adlı İslam tarihi ders kitabı tanıtılmış, kitabın latin harflerine çevirisi yapılmış ve kitap hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İbnü'n-Nüzhet Cevâd, Târîh-i İslâm'a Bir Nazar, II. Meşrûtiyet.

ABSTRACT

The most comprehensive regulation in primary schools, which started with the Tanzimat period, was realized with the *Maârif-i Umûmiye Nizamnâme* published on 1 September 1869, and with this regulation, the curriculum of primary schools was determined and the books to be taught in these were prepared. One of these prepared coursebooks is the Islamic history coursebook named *Târîh-i İslâm'a Bir Nazar* by İbnü'n-Nüzhet Cevâd. The book has been prepared to be taught in the *Mekâtib-i İbtidâiye-i Umûmî* which was formed by merging the previously existing *İbtidâî* and *Rüşdî* schools with the law of *Tedrîsât-ı İbtidâiye Kanûn-ı Muvakkatı*. The book, which was prepared during the Second Constitutional period, gives information about the preparation of the coursebooks of the period in general, and gives important clues about the features, content of the Islamic history coursebooks and the method of teaching the Islamic history course in particular. In this study, the Islamic history coursebook named *Târîh-i İslâm'a Bir Nazar*, written by İbnü'n-Nüzhet Cevâd was introduced, the book was translated into Latin letters and evaluation was made about the book.

Keywords: İbnü'n-Nüzhet Cevâd, Târîh-i İslâm'a Bir Nazar, Second Constitutional.

Giriş

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda Batı ülkelerinin gerisinde kaldığını fark etmiş ve pek çok alanda çeşitli ıslahatlar yapmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin ıslahat faaliyeti yürüttüğü alanlardan biri de eğitim-öğretimdir. Bu alanda 1824 yılında II. Mahmud'un *Tâlim-i Sıbyân* fermanı ile 1 Eylül 1869 tarihinde yayımlanan *Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi* (Mahmud Cevâd, 1338: 469-509) önemli bir yer tutar. II. Meşrûtiyet döneminde Tedrîsât-ı İbtidâiye Kanûn-ı Muvakkatı ile İbtidâî ve Rüşdî adıyla var olan okullar Mekâtib-i İbtidâiye-i Umûmî adı altında birleştirilmiş ve eğitim süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir (Akyüz, 1997: 231-232). 23 Muharrem 1287 (25 Nisan 1870) tarihli Takvim-i Vekâyi'nin Maârif-i Umûmiye bölümünde ilköğretimde okutulacak kitaplarla ilgili hususlar belirtilmiştir. II. Meşrûtiyet döneminde ilköğretimde okutulan tarih ders kitaplarının içeriklerinde de önemli değişiklikler olmuştur. Bu dönemde Türk tarihi İslamiyet'le değil, Türklerin Orta Asya'dan göçü ile başlatılmıştır. Ayrıca bu dönemin tarih kitaplarında sadece Osmanlı Devleti tarihine değil, diğer medeniyetlerin tarihine de yer verilmiştir (Gürkan, 2017: 219-224).

II. Meşrûtiyet dönemi ilköğretim okullarının müfredatında İslam tarihinin müstakil bir ders olarak değil tarih dersi adı altında okutulduğu görülmektedir. II. Meşrûtiyet döneminde yazılan İslam tarihi kitapları genel hatlarıyla Hz. Âdem'den

Hız. İsa'ya kadarki peygamberler tarihi, İslam öncesi Arabistan, İslam'ın doğuşu ve Hız. Peygamber dönemi, Dört Halife Dönemi, Emevîler ve Abbâsîler, Müslümanların medeniyete hizmetleri, İslam Medeniyetinin Hıristiyan Medeniyeti ile mukayesesi ve İslam Medeniyetinin Avrupa Medeniyetine etkisi konularından oluşmaktadır. Ancak tarih dersi altında okutulmakla beraber bazı müellif ve eğitimcilerin ilköğretimde okutulmak üzere İslam tarihi ders kitapları hazırladıkları bilinmektedir. Ahmet Rifat tarafından hazırlanan *Muhtasar Resimli Târih-i İslâm*, Ali Seydi tarafından hazırlanan *Târih-i İslâm* (Koray, 1952: 57), Ali Nüzhet tarafından hazırlanan *Yeni Küçük Târih-i İslâm* (Ali Nüzhet 1227, 1327, 1330) bu kitaplardan bazılarıdır.

Ali Seydi'nin *Târih-i İslâm'ı*; Ali Nüzhet'in, *Yeni Küçük Târih-i İslâm'ı*; İbnü'n-Nüzhet Cevâd'ın *Telhîs-i Târih-i İslâm* (İbnü'n-Nüzhet Cevâd, 1328), *Târih-i İslâm'a Bir Nazar* (İbnü'n-Nüzhet Cevâd, 1329) ve *Târih-i İslâm Okuyorum* isimli ders kitaplarının içeriği bazı farklarla birlikte hemen hemen aynıdır.

1. İbnü'n-Nüzhet Cevâd (Ali Cevâd)

Kaynaklarda ismi Ali Cevâd olarak da geçen (Çalışkan, 2019: 13) İbnü'n-Nüzhet Cevâd'ın hayatı hakkında sınırlı bilgi bulunmaktadır. İbnü'n-Nüzhet Cevâd, Tosyalı Yanya Defterdârı Reşîd Efendizâde Mehmed Emin Nüzhet Efendi'nin oğlu, ünlü şairlerden Üsküdarlı Sâfi'nin de ağabeyidir (İnal, ty; 1557). Din, tarih ve özellikle coğrafya ile ilgili kaleme aldığı pek çok eseri bulunmaktadır. Ali Cevâd, R. 1296 (M.1880) yılında Mekteb-i Harbiyeden piyade subayı olarak mezun olmuş daha sonra askerî ve mülkî okullarda coğrafya muallimliği yapmıştır. Kaynaklardan Ali Cevâd'ın 1890 yılında Toptaşı Askerî Rüştiyesi ve Üsküdar Mektebi İdâdiye-i Mülkiyesinde; 1898 yılında de Üsküdar (Paşakapısı) Mülki İdadî Mektebinde coğrafya muallimliği yaptığı anlaşılmaktadır (Ceylan, 2018: 242-243).

Ali Cevâd'ın 15 Mayıs 1312 (6 Hazîrân 1896) tarihinde Üsküdar Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyesinin tarih ve coğrafya muallimi unvanıyla Maârif-i Umûmiye Nezâretine gönderdiği dilekçesinden Sarıyer'de açılacak Mekteb-i Rüşdiyeye tarih ve coğrafya muallimi olarak atanmak istediği anlaşılmaktadır. Ali Cevâd, Maârif-i Umûmiye Nezâretine gönderdiği dilekçesinde tarih ve coğrafyaya dair kitaplarının bulunduğunu belirtmekte ayrıca Maârif Nezâretince açılan ders kitabı yazma yarışmasına katılarak başarılı olduğunu ve bunu ispatlayacak belgelere de sahip olduğunu belirtmektedir (BOA. MF. İBT. 50-80). Ali Cevâd'ın bu tayin arzusunun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Ali Cevâd Bey'in 1899 yılına kadar muallimlik yaptığı bilinmektedir (Ceylan, 2018: 244).

Ali Cevâd, muallimlik görevinin yanı sıra askerî görevlerde de bulunmuş sırasıyla piyade yüzbaşısı, piyade kolağası, Hamidiye Taburu binbaşısı ve Bursa Redif Alayı kaymakamlığı görevlerinde bulunmuştur (Başar, 2009; 268). Arşiv belgelerinden Ali Cevâd'ın 24 Ramazan 1324 (11 Kasım 1906) tarihinde hüsn-i hizmet ve sadakatinden dolayı ikinci rütbeden Mecîdî nişan ile taltif edildiği anlaşılmaktadır (BOA. İ.TAL. 408-86). II. Meşrûtiyet'in ilanından sonra sürgüne gönderilen Ali Cevâd, genel aftan yararlanarak İstanbul'a dönmüş 1908 yılında emekli olmuştur (İhsanoğlu vd. 2000: 460). 1916 yılında vefat eden Ali Cevâd, Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir (Mehmet Tahir, 1975: 30).

Ali Cevâd'ın coğrafya alanında hazırladığı *Mücmel Coğrafya, Fezleke-i Fenn-i Coğrafya, Fezleke-i Coğrafya-yı Umûmî, Muhtasar Coğrafya-i Osmânî, Hülâsa-i Coğrafya-i Osmânî* adlı coğrafya ders kitapları bulunmaktadır (Ceylan, 2018: 246-253). Bunun yanı sıra coğrafya alanında kaleme aldığı *Memâlik-i Osmaniye'nin Târîh ve Coğrafya Lügati* isimli bir eseri de bulunmaktadır.

Ali Cevâd, İslam tarihi ve Osmanlı tarihi alanında da eserler kaleme almıştır. *Ravzatü'l-Enbiyâ, Mükemmel Osmanlı Tarihi, Şehzade Şehîd Mustafa, Târîhin Kanlı Sayfaları, Târîh-i Vaka-i Mühimme, Muhtasar Târîh-i İslâm, Musavver Târîh-i İslâm ve Mehd-i Medeniyet-i Arabistan* (Ağırman, 2005: 492; Başar, 2009: 268) adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

2. İbnü'n-Nühzet Cevâd'ın Târîh-i İslâm'a Bir Nazar Adlı Kitabı

Târîh-i İslâm'a Bir Nazar adlı İslam tarihi ders kitabının kapak sayfasında yer alan “*Umûm Mekâtib-i İbtidâiye'nin ikinci senelerinde tadrîs edilmek üzere son programa muvâfık sûrette tertîb ve tahrîr edilmiştir*” kaydından da anlaşıldığı üzere kitap, ilköğretimin ikinci senesinde okutulmak üzere hazırlanmış olup, H. 1329 (M.1911)¹ yılında İstanbul'daki Vezir Hanı'ndaki 48 numaralı Kasbar Matbaası'nda basılmıştır. Çalışmamıza esas olan baskı kitabın ikinci baskısıdır.

Kitap küçük boy olarak hazırlanmış olup - her bir sayfa iki sütuna bölünmüş halde- toplam 46 sayfadan oluşmaktadır. 20. yüzyılın başlarından itibaren etkili öğrenmenin önemli bir yöntemi olan ders kitaplarında tablo, çizelge ile resim, harita vb. görsellerin kullanımı bu kitapta da görülmektedir.

Kitap 3 ana kısım ve onların alt başlıkları olan *bâb* (bölüm) lardan oluşmaktadır. Bunların dışında kitabın sonunda *Âlem-i İslâm* başlıklı bir kısma da yer verilmiştir. Kitabın kısımları ve alt başlıkları şu şekildedir:

I. Kısım: Kısâs-ı Enbiyâ-yı İzâm Hazretleri

1. Bâb: Âlem ve Âdem, Tenâsül, İlk Kâtil, İlk Maktûl.
2. Bâb: Nûh Aleyhisselâm, Tûfân, Hûd Aleyhisselâm, Kavm-i Semûd
3. Bâb: Benî İsrâîl, Arablar (İbrâhim Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm); Devr-i Hükâm; Devr-i Mülûk (Dâvûd Aleyhisselâm, Hazret-i Süleymân).
4. Bâb: Hıristiyanlık

II. Kısım: Zuhûr- İslâm

1. Bâb: Arabistan ve Arablar, Fîl Senesi.
2. Bâb: Asr-ı Sa'âdet (Vilâdet-i Muhammediyye, Amûd-ı Neseb-i Muhammedî, Rezâ', Ta'mîr-i Kâ'be).
3. Bâb: Bi'set-i Seniyye (İslâmiyet, Risâlet-i Muhammediye, Sâbikîn-i İslâm, İlk Hicret Hamza ve Ömer'in İslâm'ı, Kat'-ı Münâsebet, Medîne'de İslâmiyet, Mi'râc ve Beş Vakit Namaz).

¹ Kitabın basım tarihinin Hicrî ya da Rûmî olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Basım tarihini Rûmî takvim olarak kabul edersek R.1329 (M.1913-1914) tekabül eder.

4. Bâb: Hicret-i Seniyye, Bazı Vekâyi', Gazavât, Vak'a-i Hudeybiye, Feth-i Mekke, İrtihâl-i Nebî, Ezvâc-ı mutahharât.

III. Kısım: Hilâfet-i İslâmiye

1. Bâb: Hulefâ-yı Râşidîn (Ebâ Bekir es-Sıddîk, Ömerü'l-Fârûk, Hazret-i Osman, Hazret-i İmâm Ali).

2. Bâb: Devlet-i Emeviye.

3. Bâb²: Hilâfet-i Abbâsiye.

4. Bâb: Tevâif-i Mülûk (Benî Ağleb, Devlet-i Fâtîmiye, Endülüs Devlet-i Emeviyesi, Arab Medeniyeti, Devlet-i Eyyûbiye, Âl-i Büveyh).

5. Bâb: Selçûkîler, Rûm Devlet-i Selçûkiyesi.

6. Bâb: Tatar Hanları (Cengiz ve Ahfâdı, Timurleng).

7. Bâb: Ehl-i Salîb Muhârebeleri (Ehl-i Salîb'in Esbâbı).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde İslam tarihi ders kitaplarının hazırlanış esasları, kitaplarının içerikleri ve kitaplarda uygulanan öğretim metotlarının tespit edilmesi dönemin İslam tarihi öğretiminin anlaşılması açısından önemlidir. Bu dönemde İslam tarihi ders kitabı niteliğinde hazırlanan ders kitapları bulunmaktadır. II. Meşrûtiyet döneminde kaleme alınan İslam tarihi ders kitaplarından biri de İbnü'n Nüzhet Cevâd tarafından kaleme alınan Târîh-i İslâma Bir Nazar adlı eserdir. Kitap ders kitabı olması ve öğrencilerin kavrayışını kolaylaştırması amacıyla sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmış olup kitapta masalımsı ve menkıbe tarzı anlatımdan uzak durulmuştur. Kitapta konular oldukça özetlenerek anlatılmış detaylardan kaçınılmıştır. Konu anlatımlarında tarihi sıra yani kronoloji takip edilmiş ancak çok az tarihî olayın tarihi verilmiştir. Tarihî olay ve kişilerle ilgili anlatımlarda tarafsız olmaya özen gösterilmiştir.

II. Meşrûtiyet dönemine ait İslam tarihi ders kitaplarının gün yüzüne çıkması sadece eğitim tarihi açısından değil aynı zamanda devlet okullarındaki İslam tarihi öğretim anlayışının anlaşılması bakımından da önemlidir.

İslam tarihi öğrenimine bakıldığında geleneksel öğrenim metodunun çok fazla dışına çıkılmamış gerek konuların içeriği gerek konuların sıralanışı ve anlatım tarzı bakımından klasik İslam tarihçilerinin geleneği takip edilmiştir.

Kaynakça

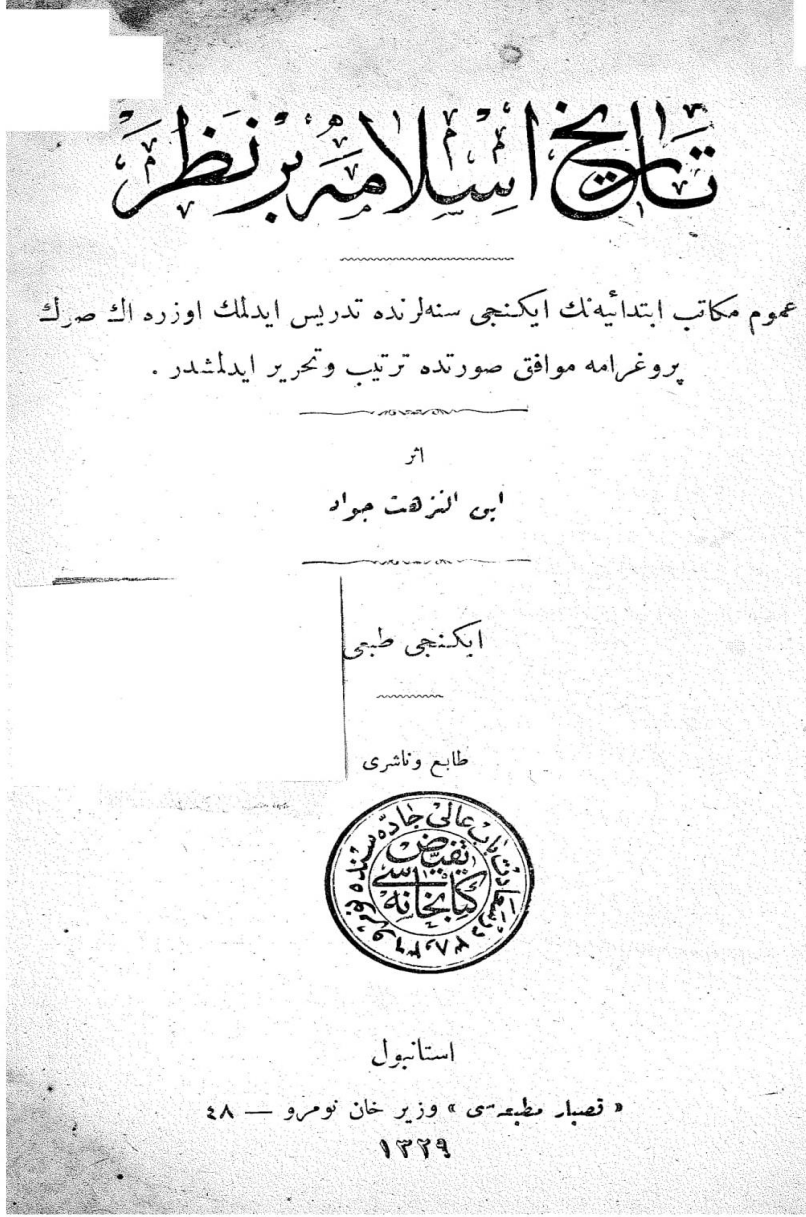
Ağırman, Cemal (2005). "Tarih ve Tabakat Kitaplarında Üsküdarî, Nisbesiyle Anılıp Adından Söz Ettiren Üsküdarlı Bilginler", *Üsküdar Sempozyumu (12-14 Mart 2004) Bildiriler*, (ed. Zekeriya Kurşun vd.) Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları: İstanbul, 2/ 485-512.

Akyüz, Yahya (1997). *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

² Bâb başlığı konulmamış, unutulmuş olmalı.

- Ali Nüzhet (1330). *Yeni Küçük Târîh-i İslâm*, Kasbar Matbaası: İstanbul.
- Ali Nüzhet (1227). *Yeni Küçük Târîh-i İslâm*, Hürriyet Matbaası: İstanbul.
- Ali Nüzhet (1327). *Yeni Küçük Târîh-i İslâm*, Kasbar Matbaası: İstanbul.
- Ali Seydi (1326). *Târîh-i İslâm*, İkdam Matbaası: İstanbul.
- Başar, Fahameddin (2009). "Üsküdar'da Medfun Tarihçiler", *Üsküdar Sempozyumu (6-9 Kasım 2008 Bildiriler* (ed. Zekeriya Kurşun vd.) Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayınları: İstanbul, VI/ 249-275.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *İrâde, Taltifat [İ.TAL]*. No.408, Gömlek No. 86.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı İbtidâiyye Kalemi [MF.İBT]*. No.50, Gömlek No. 80.
- Bursalı Mehmed Tahir (1975). *Osmanlı Müellifleri*, (haz. İsmail Özen), Meral Yayınevi: İstanbul, C.3.
- Ceylan, Mehmet Akif (2018). "Ali Cevad'ın Hayatı ve Türkiye Coğrafyası'na Katkıları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.11, S.61, s. 241-254.
- Çalışkan, Hamit (2019). *Meşrutiyetten Cumhuriyete Geçiş Döneminde Kullanılan Coğrafya Ders Kitaplarının İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gürkan, Hasan (2017). "Türkiye'de İlkokullarda Tarih Öğretimi: Ders Kitapları Örneği (1869-1920)" , *Tarihin Peşinde- Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.18 s.117-136.
- İbnü'n-Nüzhet Cevâd (1328a). *Târîh-i İslâm Okuyorum*, Vezir hanında 48 Numaralı Matbaa: Dersaadet.
- İbnü'n-Nüzhet Cevâd (1329). *Târîh-i İslâm'a Bir Nazar*, Kasbar Matbaası: İstanbul.
- İbnü'n-Nüzhet Cevâd (1328b). *Telhîs-i Târîh-i İslâm*, Vezir hanında 48 Numaralı Matbaa: Dersaadet.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin vd. (2000). *Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi*, İslam Tarihi, Sanat ve Kültür araştırma Merkezi: İstanbul, C. 2.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (t.y.). *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul, 3 /7.
- Koray, Enver (1952). *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası*. Milli Eğitim Basımevi: Ankara.
- Mahmud Cevâd (1338). *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*, Matbaa-i Âmire: İstanbul.

Ek-1: Eserin Latin Harflerine Çevirisi

TÂRİH-İ İSLÂM'A BİR NAZAR

Umûm Mekâtib-i İbtidâiyenin ikinci senelerinde tadrîs edilmek üzere son programa muvâfık sûrette tertîb ve tahrîr edilmiştir.

Eser

İbnü'n-Nüzhet Cevâd

İkinci Tab'ı

Tâbr' ve Nâşir

Tefeyyüz Kütüphânesi

Dersaâdet Bâb-ı âlî Caddesi'nde Numero 36, 37

İstanbul

“Kasbar Matbaası” Vezir Hanı Numero – 48

1329

TÂRİH-İ İSLÂM'A BİR NAZAR

Birinci Kısım

Kısas-ı Enbiyâ-yı İzâm Hazerâtı

(Bâb-ı Evvel)

[3]

Harita 1: Serendib Adası

Âlem ve Âdem: Yerin ve göğün ve cümle mahlûkâtın yaratıcısı Hakk Te'âlâ hazretleridir. Âlemin yaradılışından zamânımıza kadar kaç asır geçtiğini bilemeyiz. Ancak bazı [4] târîhlerde yazılmış olan mikdâr doğru olmayıp avâlimin yaradılışının milyonlarca asır evvel olması melhûzdur.

Hakk Te'âlâ hazretleri âlemi yoktan var ettikten sonra büyüklüğünü göstermek ve zât-ı ulûhiyetine ibâdet ettirmek için insanları yaratmağı murâd buyurup ben-î beşerin cediti olan Âdem aleyhisselâmı kuru balçıktan yarattı ve sonra rûh verip melâike-i kirâmına Âdem'e secde ediniz buyurmakla cümlesi secde ettiler illâ İblîs kibriden secde etmedi bundan dolayı Hakk dergâhından koğulup mel'ûn oldu ve Şeytân-ı lâ'in denildi.

Âdem'e eş olmak için Allah zülcelâl hazretleri Havvâ'yı yaratıp ikisini de cennete koymuş ve envâi nimetlere nâil etmiş ve yalnız bir ağaca yaklaşmayın diye ol ağacın meyvesini nehyetmiş idi. Mel'ûn Şeytân bir aralık cennete girip bunları aldattı ve ol ağacın meyvesini yedirdiğinden emr-i İlâhi'ye karşı gelmiş ve zelleyi irtikâb etmiş olduklarından her ikisi de yeryüzüne indirildi. Âdem Serendib Adası'na Havvâ'da Arabistan'da Cidde'ye düştü. Arabistan kıt'ası Asya'nın garbında berr-i atîkin merkezinde bir yarımada olup bütün peygamberler ve bi'l-cümle dînler buradan zuhûr ederek mehd-i enbiyâ ıtlak olunmağa sezâdır. Âdem'le Havvâ

binlerce ayrı yaşadılar ve işledikleri işe cân u gönülden tövbe ettiler. Tövbeleri makbûl olup Cidde’de birleştiler.

Tenâsül: Âdem’le Havvâ birleştikten sonra birlikte yaşadıkları müddetçe evlâdları dünyaya geldi. Havvâ her doğuruşta bir erkek bir kız doğuruyordu. Her batnın erkeği diğer batnın kızını alır ve bu veçhile bereket-i tenâsül husûle geliyordu. Âdem’in oğulları ve hafidleri çoğaldı ve yeryüzüne yayılarak kabîleler ve milletler vücûda geldi. Havvâ yirmi çift çocuk doğurmuş [5] ve yalnız Şît Peygamber tek olarak dünyaya gelmiştir.

İlk Kâtîl, İlk Maktûl: Âdem oğullarından Hâbîl ile Kâbîl ayrı ayrı batında doğdular. Kâbîl âdetin hilâfına olarak kendi kız karındaşını almak istedi hâlbuki o kız Hâbîl’e verilecekti. Kâbîl dinlemedi Hâbîl’i bir taş ile öldürdü ve kızını alıp kaçtı. İşte yeryüzünde ibtidâ âdem öldüren Kâbîl ve birinci defa ölen de Hâbîl oldu.

Nübüvvet: Âdem aleyhisselâm kendi oğulları ve torunları üzerine ba’s olundu ve rivâyete göre bin sene yaşadıkdan sonra vefât ederek Serendib Adası’na defnetteler. Âdem’den bir yıl sonra da Havvâ irtihâl edip bu da Cidde’de toprağa gömüldü.

Âdem’den sonra oğlu Şît ve ondan sonra da İdrîs aleyhisselâm evlâd-ı Âdem’e nübüvvetle ba’s olunmuştur. Hazret-i Şît’e elli ve İdrîs’e otuz sahife nâzil oldu ve Hazret-i İdrîs diri iken mekân-ı âliye kaldırıldı. Şît aleyhisselâm Mekke’de Kâ’be’yi yaptı. İdrîs aleyhisselâm âsilere kılıç çekti ve esvâb dikti ve yazı yazdı.

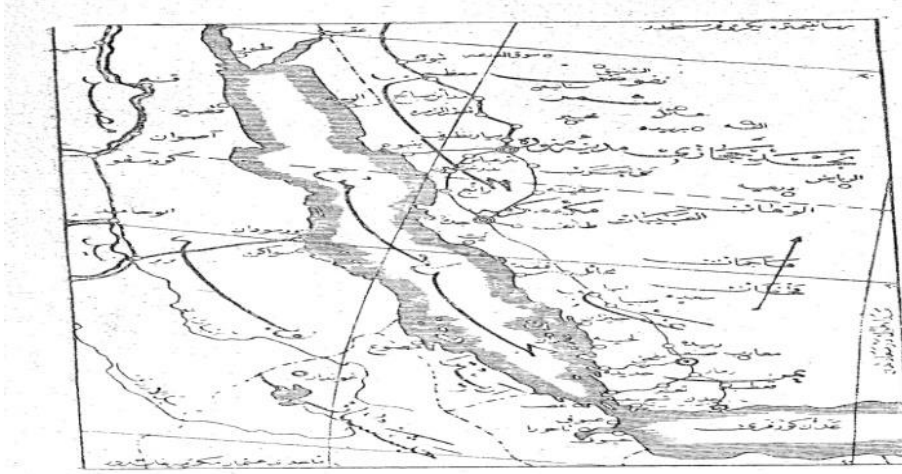
(Bâb-ı Sâni)

Nûh Aleyhisselâm: Âdem aleyhisselâm ile Nûh aleyhisselâm arasında nice asır geçmiş ve âdemoğulları çoğalıp yeryüzüne dağılarak Hakk’ın rızâsından ayrılmışlardı.

Hakk Te’âlâ bunlara Nûh Peygamberi gönderdi. Nûh Peygamber Diyarbekir çöllerinde kıl çadır altında oturur ve ibâdet ve tâatte bulunur idi.

Tûfân: Nûh’u kavmi dinlemediler ve gösterdiği doğru yola gitmediler ve hatta ona çok cefâ ettiklerinden Bârî Te’âlâ bu kavme gadab etti ve yeryüzünü suyla bastırıp müşriklerin cümlesini helâk eyledi. [6] Nûh tûfânı başladı; sular en yüksek dağın tepesini bile aşmış idi. Nûh aleyhisselâm Hakk’ın emri ve Cibril’in ta’lîmiyle yaptığı gemiye üç oğlunu ve her cins hayvandan birer çift ve seksen kadar mü’minleri almış ve garktan kurtulmuş idi. İnsanların cümlesi suda boğuldu. Tûfân beş aydan ziyâde sürdü. Sonra gemi Cûdî Dağı’na indi. Gemide bulunan insanlar da helâk olarak Nûh’un Hâm, Sâm ve Yâfes isimindeki üç oğlu kaldı ve bütün insanlar yeniden bu üç kişiden türedi. Bu sebepten Nûh’a “ İkinci Baba” derler.

Hûd Aleyhisselâm: Nûh’un sülâlesi Cezîretü’l-Arab’da ve başka semtlerde yerleştiler; köyler, kasabalar yaptılar; muntazam evler ve köşkler te’sîs eylediler.

Harita 2: Hz. Nûh (a.s)'dan sonra insanların yayılış alanları

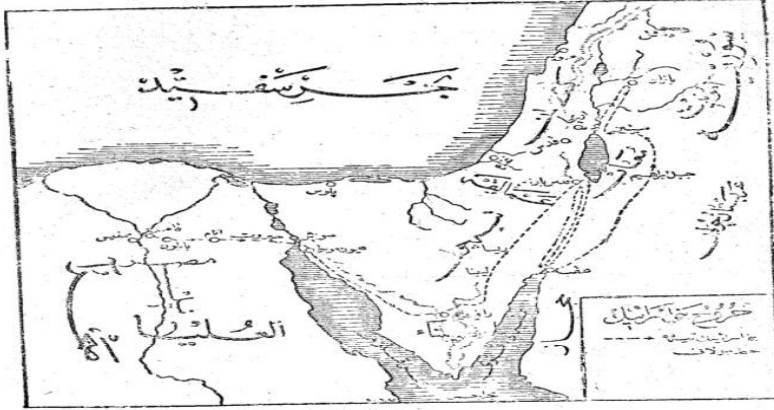
Bunlardan bir kısmı da Âd kavmi idi. Bâide Arablarından olan Âd kavmi Arabistan'ın cenûb cihetinde Hadramût diyârında oturur [7] lardı. Bunlar güzel güzel binâlar yaptılar. Hatta Şeddâd nâmındaki zâlim hükümdârları cennete nazîre olmak üzere (Bâğ-ı İrem) isminde bir köşk yaptırmış ve altın, gümüş, mücevherlerle tezyîn eylemiş idi. Cenâb-ı Hakk, Âd kavmini ıslâh için Hûd aleyhisselâmı gönderdi. Fakat kavm-i Âd bir türlü îmâna gelmediğinden Hakk'ın emriyle esen şiddetli bir rüzgâr ile helâk oldular. Şeddâd yaptığı ziynetli köşkte bir gece bile yatmaksızın köşkünün altı üstüne gelmiştir.

Kavm-i Semûd: Âd kavminden sonra gelen Semûd kavmi de Arabistan'ın şimâlinde Bilâd-ı Hicr'deki kayalıkta, koğuklarda hâneler, meskenler yapmışlar ve ilâhın emrini unutup putlara tapmışlar idi. Bu kavme de Cenâb-ı Hakk, Sâlih Peygamberi gönderdi. Hazret-i Sâlih kavm-i Semûd'a çok nasihat verdi, mu'cizeler gösterdi ise de pek az kimesne îmân ettiler. Nihâyet gadab-ı İlâhî'ye uğradıklarından şiddetli bir sayha Semûd kavmini helâk etmiştir.

(Bâb-ı Sâlis)

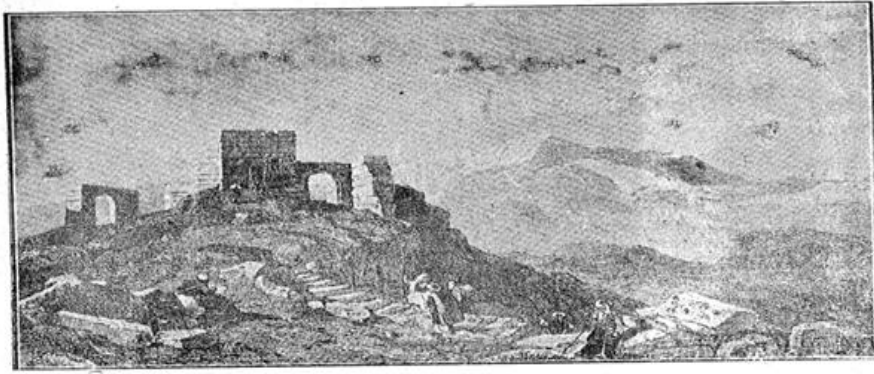
Benî İsrâîl, Arablar

İbrâhim Aleyhisselâm: Hazret-i İbrâhim Fırat ile Cebel-i Lübnân'ın arasındaki çölde ikâmet ederdi. Cenâb-ı Hakk tarafından Bâbil'de oturup yıldızlara tapan Nemrûd ile kavmini îmâna da'vet için nübüvvetle gönderilmiş idi. Nemrûd îmân etmedi ve Hazret-i İbrâhim'i ateş içine attıysa da emr-i Hakk'la ateş İbrâhim aleyhisselâma zarar vermedi. İbrâhim aleyhisselâmın neslinden iki büyük millet zuhûr etti: Birisi Arablardır ki oğlu İsmâîl aleyhisselâmın zürriyetidir. İsmâîl Mekke'de büyüdü ve İbrânî olduğu halde Arablardan kız alıp onlara karıştı ve Arablaştı ve neslinden Arab-ı müsta'rabe denilen millet zuhûr etti. Kureyş kabîlesi işte bu Arablardandır. [8] İbrâhim'in küçük oğlunun yani İshâk'ın zürriyetinden de Benî İsrâîl gelmiştir. İshâk'ın oğlu Ya'kûb aleyhisselâmın lakabı İsrâîl idi ve zürriyetine İsrâîl denildi. Hazret-i Ya'kûb zamânında Benî İsrâîl diyârı olan arz-ı Ken'an'da büyük bir kıtlık (kaht) olmuş idi herkes zahîre için Mısır'a giderler idi.

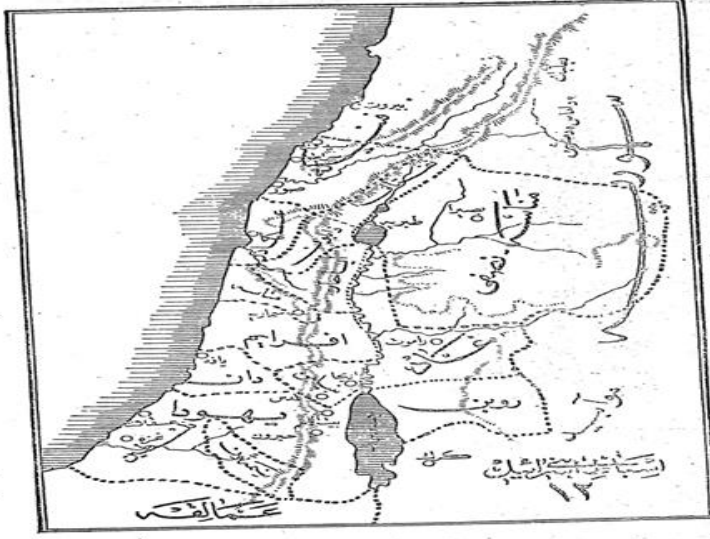
Harita 3: Hurûc-ı Benî İsrâîl

Ya'kûb'un oğlu Yûsuf aleyhisselâm da kölelikle Mısır'a satılıp orada Firavun'un mâliye nâzırı olmuş idi. Yûsuf kendi babası ve kavmini Mısır'a celb etti ve cihetle Benî İsrâîl, Mısır'a gidip orada yerleştiler ve tâ Mûsâ aleyhisselâm zamânına kadar orada kaldılar. Mûsâ aleyhisselâm zamânında Benî İsrâîl Mısır'da çoğaldılar ve on iki sebt yani kabîleye ayrıldılar. [9] Her kabîle evlâd-ı Ya'kûb'dan birisinin zürriyeti idi. Mısır firavunları zâlim idiler, Benî İsrâîl'i ağır işlerde kullanmak istiyorlar idi. Hâlbuki bunlar bir ayak evvel Mısır'dan kaçıp babalarının yurdu olan arz-ı Ken'an'a gitmek arzu ediyorlar idi. Firavunlar ise Benî İsrâîl'i bir türlü Mısır'dan çıkarmağa râzı olmuyorlar idi. Benî İsrâîl on iki sebt bir araya gelmediklerinden ittihad ettirecek bir cür'etli bir âdeme muhtaç idiler.

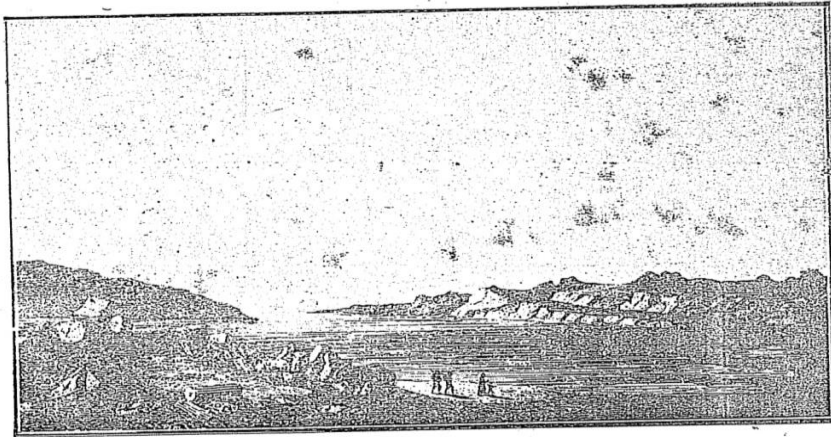
Resim 1: Tûr-ı Sînâ

Bu esnâda Hazret-i Mûsâ esbât içinde doğdu ve Firavun'un sarayında büyüdü ve yiğitlik çağına geldikte kazâen bir Kıbtî'yi öldürdüğünden Mısır'dan kaçıp Medyen kasabasında Şuayb aleyhisselâm ile görüştü ve ona dâmâd oldu. Benî İsrâîl'i Mısır'dan kurtarmak husûsunu müzâkere ile Mısır'a avdet eyledi. Bir kerre Tûr-ı Sînâ'ya uğrayıp taraf-ı Hakk'tan Benî İsrâîl'i çıkarmağa ve Firavun'u dîne da'vete me'zûn oldu. [10] Mûsâ bu kerre peygamber sıfatıyla Mısır'a geldi ve karındaşı Hârûn ile Firavun'u dîne da'vet ettiler.

Harita 4: 12 Esbât-ı Benî İsrâîl

Hazret-i Mûsâ, Benî İsrâîl'i bir gece gizlice Mısır'dan çıkardı ve Süveyş Denizi'ni geçirip çöle düştü. Hâlbuki Firavun'da askerleriyle arkalarından ta'kîb ediyor idi. Mûsâ'nın arkasından denize girer girmez deniz suları içinde askeriyle beraber gark olmuştur. Hazret-i Mûsâ bunları arz-ı Ken'an'a eski yurtlarına getirmek istedi. Arz-ı Ken'an başka milletlerin elinde olmağla onları kovmak lâzım idi; fakat Benî İsrâîl miskinnâne yaşamış kansız bir millet olmuşlardı. Muhârebeden çekindiler. Bunun üstüne çöle düşüp kırk sene kadar Tiye Çölü'nde kudret helvası ve selvâ kuşu ile yaşadılar. [11] Bu esnâda ihtiyarlar öldü, çöl hayatına meşakkate alışık bir nesil peydâ olduğundan Mûsâ bunları çölden çıkarıp Bahr-i Lût'un cenûbuna getirdi. Oralarda Amâlîka tâifesi sâkin idi. Benî İsrâîl bunların yerini harben zabt ile Şerî'a Nehri'nin şark sâhilini ele geçirdiler ve Eriha Dağı'ndan Ken'an ilini gördüler.

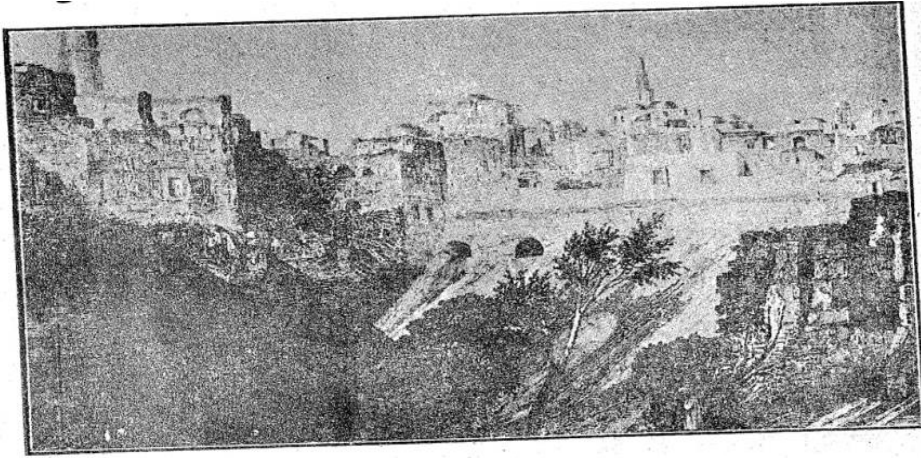

بحر لوط

Resim 2: Bahr-i Lût

Devr-i Hükâm

Hazret-i Mûsâ vefât edeceği zamân Benî İsrâîl'in umûrunu Yûşâ aleyhisselâma tevdi etmiş idi. Hazret-i Yûşâ bunları getirdi ve Arz-ı Mev'ûd'a yerleştirdi ve Şâm ve Eriha şehirlerini dahi zabt ile etrâfa me'mûrlar yolladı. Yûşâ'dan İsmoil'e kadar Benî İsrâîl'in işlerini 500 sene kadar hükâm-ı İsrâîl denilen zâtlar idâre ettiler. Benî İsrâîl'in her sebtı ayrı ayrı yerleşmiş ve müstakil idiler. Hükâm bunların [12] kadıları mesâbesinde olup sözleri ve nüfûzları on iki sebtte dahi câri idi. İşte bu devre Hükâm Devri derler. Hükâm Devri'nde Benî İsrâîl'i tarîk-i hidâyete ircâ' için ara sıra peygamberler gelmiş ve geçmişti. En son hâkim Şemoil aleyhisselâm bunlardan birisi idi.

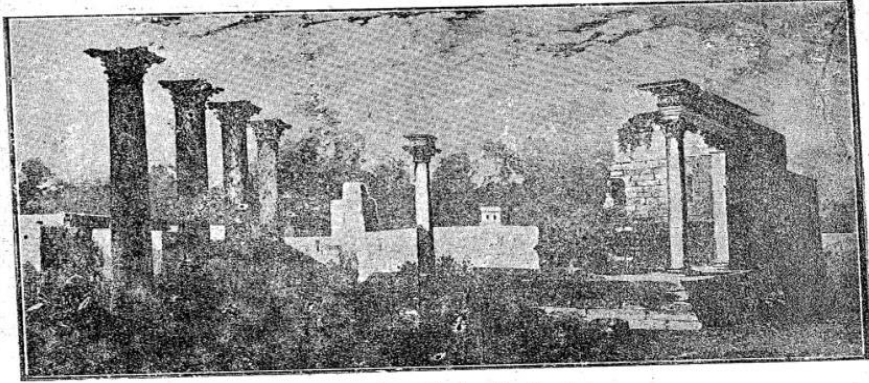
قدس شہری

Resim 3: Kudüs-i Şerif

Devr-i Mülûk: Benî İsrâîl muhârebeye kendilerine kumanda edecek bir hükümdâr istediler Hazret-i İsmoil Tâlût'ı gösterdi. Tâlût gâyet cüsseli ve kuvvetli idi. Pâdişâh oldukça Amâlîka tâifesiyle muhârebeler etti ve muhârebelerin birinde katlolundu. Onun yerine Dâvûd aleyhisselâm hükümdâr oldu ise de kendisine Yehûda sebtı sâdik olup diğer on bir sebt Tâlût'un oğluna tâbi' olmuşlar ve muahharan cümlesi Dâvûd aleyhisselâma itâ'at etmişlerdir.

Dâvûd Aleyhisselâm: Dâvûd hem peygamber ve hem de pâdişâh idi. Zamânında İsrâîliler ehemmiyetli bir [13] millet oldular. Şarkta, garpta fütûhât icrâ ederek memleketi büyüttüler ve Fırat Nehri'yle Bahr-i Sefid arasındaki memâlike sâhib oldular. Dâvûd Aleyhisselâm Kudüs'ü i'mâr ve tezyîn ile hükûmetine pây-ı taht ittihâz eyledi.

Hazret-i Süleymân: Dâvûd'un oğlu Süleymân hem pâdişâh ve hem de peygamber oldu. Zamânında Devlet-i İsrâîliyye şarktan garba kadar büyüdü ve birçok hükümdârlar ve Sebe melikesi meşhûr Belkıs taht-ı itâ'ate girdiler.

دولت اسرائیلیه پای تختی - سامریه شهری

Resim 4: Devlet-i İsrâiliyye Pây-ı tahtı Samerriye Şehri

Mescîd-i Aksâ'yı ve Cebel-i Lübnân ormanlarından getirdiği makbûl ağaçlardan bir de âlî saray yaptırdı. Hâsılı saltanat ve devleti pek parlak idi. Hazret-i Süleymân'ın vefâtında esbâtın ikisi Kudüs havâlisinde Yehûdâ Devleti'ni teşkil ettiler. Bunlar Benî İsrâîl'in eşrâfı ve ileri gelenlerinden idi ve pây-ı tahtları Kudüs-ü şerîf olup dînî bir hükûmet idi. Diğer on sebtten Şimâlî İsrâiliyye Devleti [14] teşkil ederek dârü'l-hükûmeti Sâmirâ beldesi idi. Bu hükûmet gitgide putperestlik tarîkine saptılar ve dâimâ Yahûdîler ile mu'âriz geçindiler.

Hekimliğin bânî ve müessisi itikâd olunan Lokman Hekîm Hazret-i Süleymân'a mülâki olmuş ve onunla müsâhabet eylemiştir. Benî İsrâîl içinde daha birçok peygamberler geldi. Bunlar yoldan sapmış olan milleti yola getirmeğe çalıştılar ve sözlerini dinletemedikleri zamân Benî İsrâîl mutlaka bir belâya uğrar idi. Meselâ Bâbil esâreti Benî İsrâîl'in başına gelen büyük bir belâ idi. Şark tarafında kuvvetli hükûmetler var idi. Bunlar fütûhât için şarka, garba sefer ederler idi.

Âsur hükûmeti Benî İsrâîl üzerine musallat olarak Devlet-i İsrâiliyye'yi mahvetmiş ve ondan sonra Bâbil hükümdarı Buhtunnasr Devlet-i Yahûdiyye üzerine yürüyüp Benî İsrâîl'den pek çoklarını esâretle Bâbil'e getirip bunların yerine Âsuristan'dan ve Bâbil'den ahâlî yerleştirmiş ve Kudüs'ü harâb ederek Mescîd-i Aksâ'yı yıkmıştı. İşte Bâbil esâretinde peygamberlerden bir haylisi var idi. Hazret-i Üzeyir ile Dânyâl ve Yûnus peygamberler gibi. Yahûdîler yarım asırdan ziyâde esârette bulundular ve Medyen hükümdarı bunları âzâd ederek geri yerlerine gönderdi.

Tevrât'ın Meydana Çıkması: Yahûdîler Tevrât üzere âmil idiler zirâ henüz Tevrât'ı nesh edecek bir şer'at zuhûr etmemiş idi. Mescîd-i Aksâ'nın ihtirâkında Tevrât dahi yandığından Benî İsrâîl içinde ahkâm-ı Tevrât'a vâkîf kimse kalmamış idi. Hazret-i Üzeyir Tevrât'ı ezberden okuyup yazardı. Yahûdîler bunun üzerine Üzeyir'e (İbnullah) derler.

[15]

(Bâb-ı Râbi')

Hıristiyanlık, Uyûbet.

Hazret-i Zekerıyyâ: Zekerıyyâ Beytü'l-Makdîs'in hademesi ve kurban kesen ve Tevrât yazan yaşlı bir zât idi. Hakk Te'âlâ ona nübüvvet verdi ve baldızı kızı olan Meryem'i vâlidesi Beytü'l-Makdîs'e nezrettiğinden Zekerıyyâ ona nezâret eder ve Beytü'l-Makdîs'teki odasına kendisinden başkası giremez idi. Hakk Te'âlâ Zekerıyyâ'ya Yahyâ isminde bir oğul ihsân ettiği gibi Hazret-i Meryem hikmet-i Hüdâ nefh-i Cibrîl ile İsâ'ya hâmile kalmış idi. Böyle tabî'atın hârici olan bu hâl İsrâîl arasında dedikoduyu mücib oldu ve İsâ'nın tevellüdünde bu dedikodu ziyâdeleşti. Yahûdiler bir aralık Hazret-i Zekerıyyâ'dan şüphelendiler ve yüz yaşına varmış olan Nebî-i zîşânı bıçak ile biçtiler. Meryem oğlu İsâ'yı Yahûdilerden muhâfaza için Mısır'a kaçırdı ve sonra Kudüs diyârında Nâsıra kasabasında gelip orada kaldılar.

Hazret-i Yahyâ'ya evvelce peygamberlik gelmiş ve Tevrât-ı şerîf üzere halka va'z u nasîhat etmekte bulunmuş iken Hazret-i İsâ'ya da otuz yaşında nübüvvet verildi ve Kitâb-ı İncîl nâzil olup yeni bir şerî'atle nâsih ba's olundu. İsâ'nın şerî'atiyle Mûsâ nesh olundu. Hazret-i İsâ'ya kavminden on iki kişi îmân etmiş idi ki bunlara Havâriyyûn derler. Havâriyyûn içinde Yudâ Şem'un hâin çıktı ve Hazret-i İsâ'yı öldürmek için arayanlara yerini haber verdi. Yahûdiler İsâ diye o hâini astılar, çarmıha gerdiler ve İsâ'yı astık zannettiler hâlbuki Allah Te'âlâ Yudâ'yı İsâ sûretinde onlara göstermiş ve peygamberini göğe kaldırmış idi.

Hazret-i Âdem ile Tûfân arasında 2242 sene ve Tûfân ile Mûsâ aleyhisselâm arasında [16] 1626 sene geçmiştir. İsâ aleyhisselâmın göğe çıkmasından sonra Havâriyyûn, Hıristiyanlığı neşretmek için etrâf-ı memâlike gittiler. İncîl nâmına bir takım risâleler neşrettiler. Hıristiyanlık 300 sene kadar gizli gizli yapıldı. Roma İmparatoru Konstantîn zamânında âşikâre olarak intişâr eyledi. Hıristiyanlık evvelâ Katolik ve Ortodoks gibi iki ve sonra müteaddid aksâma ayrıldı. Türlü türlü mezhepler türedi. Uzun müddet mezheb kavgaları oldu nice insanlar bu uğurda telef olup gittiler.

İkinci Kısım

Zuhûr-ı İslâm

(Bâb-ı Evvel)

Arabistan ve Arablar: Kütüb-i Semâvî'de İsmâîl peygamberin zürriyetinden âhirü'z-zamân peygamberinin geleceği yazılmış olduğunu peygamberlerden bazıları da haber vermişlerdi.

Nesl-i İsmâîl aleyhisselâm Hicâz kıt'asında meskûn Arablar olduğundan ve zâten Roma fesâd-ı ahlâkından ma'sûn kalan bir Arabistan kıt'ası idüğünden geleceği beklenen peygamberin Arabistan'da zuhûr edeceği ve Arablar meyânında Kâ'be'nin muhâfızı ve hâdimi olan Kureyş kabilesi cümle Arab'ın eşrâfı olmağla kabîle-i Kureyş içinde bulunacağı ve Kureyşilerin en muhterem ve muazzez soyu Hâşimîler arasında bulunacağı tahmîn olunmakta ve fi'l-hakîka bu sûret muvâfık-ı akl u hikmet bulunmakta idi.

Arabistan Cezîretü'l-Arab denilen Bahr-i Kalzem, Bahr-i Ummân, Basra Körfezi arasında Asya kıt'asının büyük bir şibh-i cezîresidir. Arabistan sâhilleri kumlu çöller ve içeri tarafları yakıcı ve susuz bâdiyeler, çıplak ve kayalık dağları şâmildir. Arabistan'a âriz olan bâdü's- semûm denilen zehirli rüzgâr çöllerde

seyâhati meneder ve yolcuları dâimâ tehlikede bırakır. [17] Arablar kabîle kabîle yaşarlar ve fenn-i ensâba pek ziyâde riâyet ederler ve câhil oldukları halde gâyet fasîh şiir söylerler ve şecâ'at ve cengâverlikleriyle iftihâr ederler idi. Arablarda Imru'ul-Kays gibi şâirler yetişip pek parlak ve belîğ şiirler söylerler içlerinden intihâb ettiklerini Kâ'be'nin divârına ta'lîk ederler idi. Arablarda fesâhatın bu derece kemâle vâsıl olması bu lisânda bir kitab nâzil olacağına delâlet ediyordu idi.

Dîn mes'alesi Arablarda karışık idi. Kimi İsevîliğe kimi Yahûdiliğe meyyâl ve kimi de abdest almak, sünnet olmak gibi âdetlere riâyet ederlerdi. Bununla beraber her bir kabîlenin bir veya birkaç putu olup onlara taparlar ve her sene mevsiminde Kâ'be'ye giderek Kâ'be'deki putları ziyâret ederler idi. Mekke'ye karîb Sûk-ı Ukaz denilen mahalde kurulan büyük bir panayır pek külliyetli halk toplanıp alış veriş ve şi'r-i fesâhat yarışları icrâ olunur idi.

Eyyâm-ı Câhiliyye'den olan kan gütmek, kız evlâdı öldürmek, kadınların birkaç kocaya varmak gibi âdetlerini dîn-i mübîn-i İslâm Arablara terk ettirmiştir.

Resim 5: Câhiliye dönemini temsilen bir resim

Arablar yekdiğerleriyle muhârebe ve mukâtele ederler, ancak hârice tecâvüz etmezler idi. Hâriçten vukû' bulacak hücum için şiddet-i harâret, cesîm çöller mâni olduğundan Arablar her türlü tecâvüzden hatta dünyayı zapt eden Romalıların bile istîlâsından ma'sûn kalmıştır. İşte bu Arabların böyle hiçbir millete ihtilât etmemesi âdât ve ahlâklarının mahfûz kalmasına ve ecnebîlerin fâsid ve fenâ huylarının bulaşmamasına sebep olmuştur. [18] İşte böyle sâf kalpli ve temiz ve pâk ahlâklı bir millet içinde dîn-i Muhammediye'nin zuhûru pek münâsib idi.

Fîl Senesi: Arablar seneleri saymak için târîh kullanmazlar idi her seneyi o senede vukû' bulmuş en meşhûr vukû'âtı tesmiye ederler idi. Meselâ büyük kahtlık olduğu seneye Kaht Senesi ve büyük bir âdemin vefâtı vukûa gelir ise Senetü'l-hüzn ilâ-âhir derler. Fîl Senesi de San'a meliklerinden Ebrehe'nin Kâ'be'yi yıkmak üzere ordusuyla Mekke'ye doğru yürüdüğü ve gökten yağın taşlarla askerinin helâk olduğu yıla derler. Ebrehe'nin askeri önünde giden uğurlu bir file nispetle Senetü'l-Fîl nâmı verildi. Fîl Senesi, Fîl vakasından elli gün sonra Fahr-i Âlem Efendimiz Hazretleri dünyaya gelmiştir (Milâdî 572).

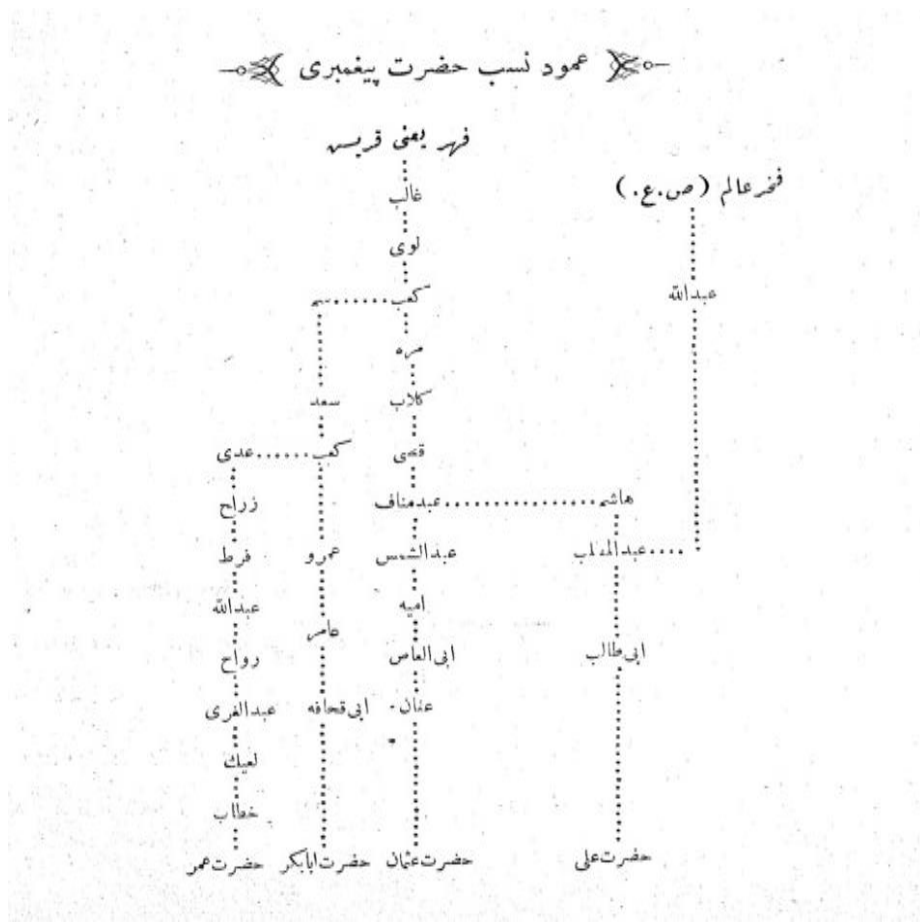
(Bâb-ı Sâni)

Asr-ı Sa'âdet

Vilâdet-i Muhammediyye: Kureyş kabîlesi ulularından Mekke riyâsetinde bulunan Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ı ziyâde sever ve onun alnında parlayan nûr-ı Muhammedî melâhat vechiyesini artırdığından bütün Kureyş kızları meftûn-ı cemâli olmuştur. Abdullah, Âmine binti Vehb ile asrın örf ve âdetine tevfiken

izdivaç edip Cenâb-ı Âmine henüz vaz'-ı haml etmeksizin Abdullah yirmi beş yaşlarında Medîne'de vefât eyledi. İşte Abdullah ibn Abdülmuttalib Resûl-ü âhir-ü z-zamân hazret-i Ahmed-i muhtârın (s.a) pederi ve Âmine binti Vehb vâlidèsidir. Abdullah'ın irtihâlinin ikinci ayında milâdın beş yüz yetmişinci senesi nisan ayının içinde gelen rebûlevvelin on ikinci pazar ertesi gecesi Hazret-i Muhammed (s.a) bir nûr-ı mücessem olarak dürr-i yetîm gibi doğup âlemi nûrlara gark eylemiştir. [19] Vilâdet-i Muhammedî cihânın her cihetinde bazı manevî ahvâl ile dahi bilinmiştir ki bunların tafsîli târihler ve siyer kitaplarında yazılıdır.

Amûd-ı Neseb-i Muhammedî: Efendimiz Kureyş kabilesinden Hâşimî kolundandır. Kureyş'e kadar olan neseb-i celîleleri mazbût ve Adnân'dan yukarısı hakkında (Kizb'un- nesâbûn) buyurmuşlardır.

Şekil 1: Hz. Muhammed (s.a.v)'in şeceresi

[20]Rezâ': Arablarda yeni doğan çocukları çöl hayatına alıştırmak üzere Kabâil-i bedeviyeden bir süt anaya verilmek âdet olduğundan Hazret-i Muhammed büyük pederi Abdülmuttalib ma'rifetiyle Benî Sa'd kabilesinden Halîme isminde bir süt nineye verildi ve dört yaşına kadar bâdiyede büyüdü.

Kureyş'in reisi Abdülmuttalib vefât ettikte Efendimizi amucası Ebû Tâlib himâyetine aldı ve onu kendi oğlundan ziyâde sevip pek azîz ve muhterem tutardı. Şebâbet zamânında iki defa ticâret için Şâm'a gitmek üzere yola çıktıklarında yarı

yoldan Râhip Bahîra ve Nastûra'nın tavsiyeleri üzere Basra şehrinden avdet buyurdular. Bu münzevî Râhipler Hazret-i Muhammed'in âhirü'z-zamânda gelecek peygamber olduğunu keşf ile îmân etmişlerdi.

Yirmi beş yaşlarında Kureyş kabîlesinin zengin kadınlarından Hazret-i Hadîce ile izdivaç etmişler ve onun malıyla ticâret ederek teneffü' eylemiştir. Hadîce ol vakit dul ve kırk yaşında idi.

Ta'mîr-i Kâ'be: Hazret-i Muhammed (s.a) Kureyş'in ve umûm Arab'ın sevgilisi idi. Güzel huyu ve doğruluğu sebebiyle herkes bâis-i ihtirâmen olup Muhammedü'l-Emîn derler idi. Bir aralık Kureyş kabîlesi Kâ'be'yi ta'mîr edip yerinden kaldırılmış olan Hacerü'l-Esved'i vaz' etmek için beyne'l-Kabâil münâza'a baş gösterdi ve âdetâ kan dökülmek derecesinde mes'ele büyümüş olduğundan doğrulukla akıl ve zekâsıyla ma'rûf bulunan Hazret-i Muhammedü'l-Emîn'e mürâca'ata ve onun re'yine tab'iyete karar verildi. Bu bâbda kendisi hükm-i nasb olundu. Hazret-i Muhammed (s.a) hiçbir kabîlenin hâtırı kalmayacak sûrette hüsn-i tedbiriyle taşı mahalline vaz' etmekle Arab kabâilinin mukâtelesine sebep olabilecek bir gâileyi pek mâhirâne sûrette hâl etmişlerdir. [21] Hacerü'l-Esved'i bir fûta içine koyup ve bu fûtanın her ucunu kabâilden birisinin eline verip ol veçhile mahalline getirmiş ve Ba'dehû mübârek elleriyle taşı mahalline koymuştur. Arablar şöhret ve şâna mâil olduklarından bu mübârek taşın yerine konması şerefini her kabîle kendisine hasretmek istemişler ve işi büyümüşler idi.

(Bâb-ı Sâlis)

Bi'set-i Seniyye

İslâmiyet: Fahr-i Âlem Efendimiz hazretleri kırk yaşına geldiklerinde nübüvvet ve kırk üç yaşında risâletle ba's olundular ve şerî'at-ı Muhammediye ile sâir şerî'atler fesh olunup kendilerinden sonra da peygamber gelmek ihtimâli kalmadı ve bu dîne Dîn-i İslâm ve tâbi' olanlara Müslümân denildi. Nübüvvet gelmezden evvel kendilerinde bazı hârikulâde hâller müşâhade olunur idi. Gezdiği yerde bazı şeyler görürler ve sesler işitirler idi ve gördükleri rü'yâlar aynıyla çıkar idi. İşte bu gibi garîb ve acâyib ahvâl hep peygamberliğin mukaddimesi idi. Dağlarda, mağaralarda ibâdet ve herkesten uzlet etmek âdetleri olmağla bir gün Mekke dağlarından Cebel-i Hira'daki mağarada ibâdet ederken Cibrîl aleyhisselâm göründü ve (İkra') sûre-i celîlesini ta'lîm eyledi. Kur'ân-ı Kerîm'de ilk nâzil olan sûre bu sûredir. Nübüvvet-i Muhammediye'yi tebşîr etmek İkra' Sûresi'ni getirmek üzere dağlarından Cebel-i Hira'da Cibrîl-i Emîn'in nüzûlü Aleyhisselâtu vesselâm Efendimize dehşet vermiş ve üç sene kadar vahyin arkası kesilmiş idi. Bu hâle pek ziyâde canları sıkılıyor ve zevceleri Hazret-i Hadîce ile dertleşir idi.

Risâlet-i Muhammediye: Üç sene sonra Cibrîl-i Emîn nâzil oldu ve (yâ eyyühe'l-Müddesîr) Sûresi'ni teblîğ eyledi ki bu târihten itibaren Hazret-i Peygamber kavmini âşikâre olarak dîne da'vet etmekle me'mûr olmuştur.

[22] **Sâbikîn-i İslâm:** Risâlet-i Peygamberi üzerine Hazret-i Fahr-i âlem nâsi dîne da'vete başladı. İlk evvel İslâm'a gelenlere Sâbikîn-i İslâm denilir. Bunlar da Hazret-i Ebâ Bekir es-Sıddîk ve İmâm Ali ve Hârise ve Hadîcetü'l-Kübrâ'dır. Ba'dehû Hazret-i Osman, Abdurrahman, Sa'd ibn Ebî Vakkâs, Zübeyr, Talha, Ebû Ubeydullah hazerâtı îmân-ı ezeliyelerini ızhâr ettiler.

İbtidâlarda İslâm olanların adedi az olduğundan âşikâre abdest almak, namaz kılmak cehren Kur'ân okumak gibi âyin-i İslâmiye icrâ olunmayıp gizli gizli namaz kılınıyor idi. Sonra (fesda' bimâ tü'mer) âyetinin nüzulü üzerine alenen icrâ-yı âyin olunmağa başladı.

İlk Hicret: Müslümânlar namaz kılmak hususunda ve alenen Kur'ân okudukları hâlde müşriklerin ta'arruzuna dûcâr olmuyorlar idi. Ancak putlara tapmak ve şirk etmek gibi müşriklerin icrâ ettikleri âyinin bâtil olduğuna ve buna tâbi' olanların dalâlette bulunduğuna dâir âyetlerin nüzulü üzerine Müslümânlara ezâ ve cefâyâ başladılar. Kureyş'in ta'arruzâtı çekilmez bir dereceye geldiğinden Hazret-i Peygamber, ahâlîsi ehl-i kitab olan Habeşistan'a hicret için Müslümânlara ruhsat verdi. Bu cihetle pek çok müminler bahren Habeş'e gittiler. Bunların içinde Hazret-i Osman ve Hazret-i Tayyâr gibi Efendimizin ta'allukâtından olanlar da var idi.

Habeşistan'da Müslümânlar çok rahat ettiler Habeş hükümdârı Necâşî büyük ve misafirperver bir zât olmağla bunlara hürmet etti. Bu sebepten geri kalanlarda peyderpey Habeşistan'a hicrete başladılar. Bu hâl Kureyş müşriklerini pek ziyâde telâşa düşürdü. Çünkü İslâmiyet emîn bir sûretle intişâr ediyor ve orada müdhîş bir kuvvet topluyor idi. Bu muhâcirleri geri çevirmek ve kendilerine teslim etmek üzere müşrikler mahsûs Habeş'e [23] âdemler yolladılar ve hediye gönderdiler ise de Necâşî bunlara yüz vermedi ve Müslümânları himâyeden vazgeçmedi.

Hamza ve Ömer'in İslâm'ı: Kureyş'in ulularından ve beynü'l-Arab hâtırı sayılır cengâverlerden amm-ü Resûl Hamza ile Ömer bin el-Hattâb hazretleri bu esnâda İslâm'a dâhil oldular ve bunların İslâm'a gelmesiyle dîn-i mübîn kuvvet bulup Kureyş müşrikleri mahzûl ve me'yûs olmuşlardır. Ömer'in İslâmiyet'i üzerine Müslümânların adedi kırka bâliğ oldu. Ömer böyle hafiyen ibâdeti münâsib görmeyip kırk Müslümânın önüne düşerek Kâ'be'ye giderek alenen namaz kıldılar ve tavâf ettiler. Bu hâl müşriklerin pek gücüne gitmiş ise de Ömer'in celâdeti ma'lûmları olduğundan ses çıkaramamışlardır.

Kat'-ı Münâsebet: Müşrikler Hazret-i Resûl-i Ekrem'i himâyet eden Mekke reisi ve amucaları Ebû Tâlip'e himâyeden vazgeçmesini teklif ettikleri hâlde kulak asmamış idi. Hâlbuki Müslümânlar günden güne çoğalıp İslâm kuvvet bulduğundan bu sefer umûmen Müslümânlarla kat'-ı münâsebet ettiler ve onları çarşu ve pazarlara çıkarmayıp alış veriş ettirmediler. Bu cihetle umûmen muvahhidîn Şa'b-i Ebû Talib'de mahsûr kalıp çok sıkıntı çekmişlerdir. Fakat sonraları kendi ahidlerini kendileri bozmuşlardır.

Medîne'de İslâmiyet: Kureyş müşriklerinin tazyîk ve tehdidine rağmen İslâmiyet pek serî' sûrette terakkî ediyor idi. Hatta Mekke'nin on üç konak mesâfesinde bulunan Medîne'ye dahi sirâyet eyledi. Medîne'de başlıca Evs ve Hazreç nâmında iki büyük kabîle vardı onlarla Hac mevsiminde Mekke'ye gelip giderlerdi. Resûl-i Ekrem yine mevsim-i Hac'da bunlardan birkaçına rast geldi [24] onlara Kur'ân okudu ve dîn-i İslâm'ın şerefinden bahsettiğinden hemen dîne geldiler ve da'vetlerinde İslâm'ın intişârına çalıştılar. Ertesi sene yine bir takım halk Akabe'de Resûl-i Ekrem'e mülâki olarak bey'at ettiler. Bu bey'atlere Akabe Bey'atleri derler. Akabe Bey'atleri Müslümânlar için pek hayırlı oldu. Zîrâ az zamân içinde Medîneliler kâmilen İslâm oldular ve Müslümânları himâye edeceklerine dâir söz verdiklerinden Mekke'den hicretin esâsları kuruldu. Medîne Müslümânlarına

Ensâr derler. Kendilerine bu isim Müslümânlara yardım ettikleri için verilmiştir. Akabe Bey'atlerinden sonra Müslümânlar yavaş yavaş Medîne'ye hicrete başladılar. Ensâr-ı Kirâm bunlara yer gösterir ve yiyeceklerini te'mîn ederler ve kendi nafakalarına bunları da ortak ederler idi.

Mi'râc ve Beş Vakit Namaz: Bi'setin on ikinci yılında Mi'râc-ı Nebî vukû'a geldi ve Müslümânlara beş vakit namaz farz olundu. Müslümânlar evveleri de namaz kılarlar idi. Fakat böyle beş vakit muntazam değildi. Bir gece mahbûb-ı Hüdâ Efendimiz Cibrîl-i Emîn'in delâletiyle Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya ve oradan semâvâta urûc ile arş ve kürsî ve a'lâ-yı illiyyini temâşa ve cemâl-i İlâhî'yi müşâhade eyledi ve bî-hurûf ve sûret-i kelîmât ile hitât-ı izzete mazhar oldu ve yine avdet eylemiştir ki buna Mi'râc-ı Nebî denir.

(Bâb-ı Râbi')

Hicret-i Seniyye

Müslümânlar Medîne'de rahat buldukça peyderpey hicret ettiler Mekke'de yalnız Hazret-i Peygamber ile âilesi ve Ebû Bekir es-Sıddîk ve İmâm Ali'den gayri kimesne kalmamış idi. Zâten İslâmiyet'in Medîne'de teksirinden [25] kuşkulanan müşrikler Peygamber-i Zîşân'ı yalnız bulduklarından sû-i kasde karar vermişler idi. Müşrikîn bu kararını Hakk Te'âlâ Hazretleri Habîb-i Ekrem'ine vahy ile bildirdi ve Medîne'ye hicret husûsu fermân buyrulduğundan bir gece Hazret-i Sıddîk ile Medîne yolunu tuttular.

Medîneliler Hazret-i Peygamberi şânına lâıyk sûrette karşıladılar ve Medîne içi meserretle doldu ve Hicret-i Nebeviye ile Müslümânlar Medîne'de fevkalâde kuvvet bulmuştur. Hicret-i seniyye milâdın 622. senesine tesâdüf eder. Bilâhare Hicret-i seniyye Müslümânlar için re's-i târîh ittihâz edilmiştir.

Bazı Vekâyi': Esnâ-yı Hicret-i seniyye'de Kubâ karyesinde bir mescid binâ kılıp ol mescidde Müslümânlar namaz kıldılar. Ol vakit kible Beytül-Makdis'e idi. Sonradan Kâ'be'ye tahvîl olundu. Müslümânların yaptıkları mescid, Mescid-i Kubâ'dır. Medîneliler ile Mekkeliler yani Ensâr ile sahâbe arasındaki revâbitin te'sisiyle tefrikayı mûcib ahvâlin izâlesi için Muhâcirîn ile Ensâr'ı ikişer ikişer karşı tutturdu. Bu cihetle muâhât te'sis eyledi yani Ensâr'dan her şahıs Muhâcirîn'den bir şahıs ile karındaş oldu.

Gazavât: Müslümânlar Medîne'de iyice yerleşip kudret ve kuvvet kazandıktan sonra müşriklerle muhârebe etmek için âyetler nâzil olmağa başladı. Bizzât Efendimizin buldukları muhârebelere Gazve ve ashâbdan birisinin kumandasıyla icrâ olunan muhârebelere Seriiye derler.

Meşhûr gazâlar Bedir, Uhud, Hendek gazveleridir. Bedir Gazâsı'nda Müslümânların birkaç misli olan müşrikine galebe ederek birçok zengin ve Kureyş'in ileri gelenleri esir edildi. Resûl-i Ekrem'in mübârek dişleri zahmdâr oldu ve fakat bu dînin en müdhiş düşmanı olan Ebû Cehîl-i lâ'in depelendi. [26] Gazve-i Hendek'te Medîne'nin etrâfına hendekler kazılarak düşmana müdâfa'a edilmiştir. Hendek Gazâsı'ndan sonra artık küffâr Kureyş İslâmın üzerine gelemedi ve bu gâzâda Hazret-i Ali de fevkalâde seçâ'at müşâhade olundu.

Vak'a-i Hudeybiye: Hicretin altıncı senesi Resûl-i Ekrem umre ve tavâf kasdıyla Mekke'ye müteveccihen hareket etmiş ise de müşrikler müsellâhan

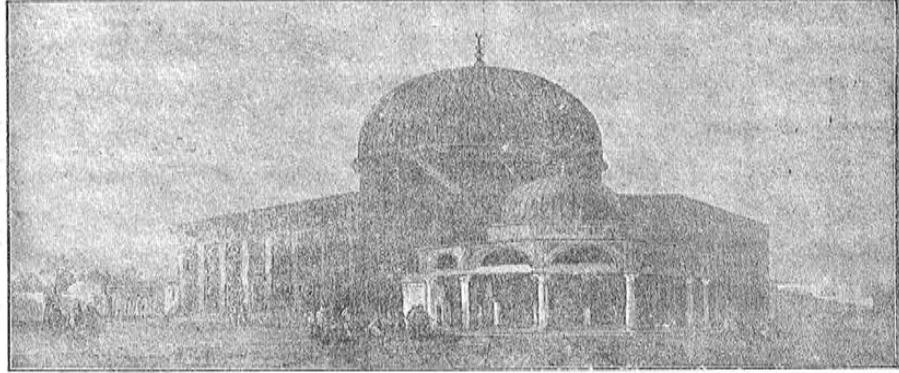
mukâbeleye hazırlandıklarından Hazret-i Resûl onlarla gâyet ağır bir muâhade imzalamaya mecbûr oldu. Bu muâhade Hudeybiye denilen mahalde vukû' bulmak cihetiyle Hudeybiye Musâlahası ismiyle yâd olunmuştur. Bu muâhade sahâbe-i kirâma gâyet ağır geldiğinden harben Mekke'ye girmek istediler ise de mahkeme-i sulha lüzûm olduğu beyân edilmekle sükûta mecbûr oldular. Hudeybiye Musâlahası'nın sonraları çok fâidesi görüldü ve mu'terizlerden birisi olan İmâm Ali dahi zamân-ı hilâfetinde buna benzer bir hâle ma'rûz kalmış idi. Bu sene Amr bin Âs ile Hâlid bin Velîd İslâm'a gelmeleri vekâyi'-i mühimmeden ma'düddur. Biri siyasî diğeri fûnûn-ı harbiye ve idâriye-i askeriyede iki dâhînin İslâm'a gelmesi fark-ı İslâmiye için menâfi'-i azîme tevlîd etmiştir.

Feth-i Mekke: İslâmiyet Cezîretü'l-Arab'ın her köşesine intişâr etti. Kabâil-i Arab İslâm'ın fezâil ve şerefîni anladıklarından fevç fevç gelerek İslâm'a dâhil oluyor idi.

Kabâil-i Arab'ın İslâm'a gelmesi Mekke-i Mükerrreme'de kuvve-i müşrikînin sükûtunu teshîl etmiş ve Kureyş kabîle-i muhtelifesinin Arabistan'daki Arablar üzerinde olan hâkimiyetini za'fa dûçâr eylemiş idi. Şevket-i İslâmiye had nisâbına eriştikte Resûl-i Ekrem hazretleri kendi vatan-ı aslîsi olan Mekke'nin fethini arzu buyurdular ve zâten feth-i Mekke hakkında tebşîrât dahi bu aralık mevcûd olmağla hicretin sekizinci yılında Mekke-i Mükerrreme belde-i mübârekesi İslâmların eline geçti. [27] Mekke'nin fethiyle merkez-i fesâd ve adâvet olan ma'hûd ocak ilgâ olunmağla artık tevsi'-i dâire-i İslâmiye için bir mâni olmuştur. Filhakîka feth-i Mekke'den sonra şevket-i İslâmiye arttıkça artması ve Huneyn ve Taif'te âsî kabîleler tedîb olunduğu gibi Kayser gibi bir devletin serhaddine yetmiş bin kişilik bir ordu i'zâm olunarak satvet-i İslâmiye irâ'e olunmuştur. Tebük seferi bütün uzak mevki'de bulunan kabâilin itâ'atını te'mîn ettiğinden Yemen'den daha uzaktan mahsûsen elçiler gelerek zekâtlarını getirdiler ve kabâil-i Arab'a emânnâmeler i'tâ olundu.

İrtihâl-i Nebî: Hicretin onuncu senesi Resûl-i Ekrem Efendimiz yirmi bin kadar ashâb ile son haccı îfâ etmek üzere Mekke'ye gitti ve ashâbına nesâyih-i icrâ ve bu haccının son haccı olduğunu beyân ile vedâ ederek avdet ve biraz sonra ric'at buyurdular.

[28] **Ezvâc-ı mutahharât:** Hazret-i Fahr-i Kâinât müddet-i ömürlerinde ondan ziyâde zevce aldılar. Bundan bazıları da odalık câriyedir. Ezvâc-ı mutahharât içinde Hadîcetü'l-Kübrâ'yı hepsinden ziyâde severlerdi vefâtına değin başka kadın almadılar ve İbrahim'den mâ'adâ evlâd-ı kirâmları Hadîce vâlidemizden dünyâya gelmiştir. Hazret-i Ayşe radiyallahu anhâ dahi sâhibe-i fazîlet ve râviye-i ehâdistir. Fâtıma, Zeynep, Rukiyye, Ümmügülsüm nâmında dört kız ve İbrahim, Kâsım, Abdullah nâmında üç erkek evlâdları dünyâya geldi. Sülâle-i Nebevî Hazret-i Fâtıma'dan gelir. Hakkın hikmetiyle erkek evlâdları mu'ammer olmamıştır.

Resim 6: Kudüs'te Câmi-i Ömer

Üçüncü Kısım

Hilâfet-i İslâmiye

(Bâb-ı Evvel)

Hulefâ-yı Râşidîn

Ebâ Bekir es-Sıddîk: Hazret-i Fahr-i Kâinât kendisinden sonra halife olacak zâtı ta'yîn buyurmamış ve ta'yîn-i halife mes'elesini ümmetinin icmâ'ına bırakmış idi. Ancak Hazret-i Sıddîk'ın hilâfetine delâlet edebilecek bazı işâret ve rumûzât var idi. Ümmet bir hayli münâkaşâttan sonra cenâb-ı Sıddîk'a bey'at ettiler. Hazret-i Ömer ile Üsâme ordusunda neferlikle hizmet için Hazret-i Sıddîk-ı a'zâm bu defa Müslümânların emîri nasb olundu. Sıddîk-ı a'zâmın İslâm'a hizmeti pek büyüktür. [29] Henüz Arabistan'da te'sis etmemiş olan İslâmiyet'i tefrîkaya düşürecek sûrette zuhûr eden yalancı peygamberler ile mürtedlerin üzerine Hâlid bin Velîd'i göndererek bu tehlikeli gâileyi ortadan kaldırdı. Parça parça ashâb-ı kirâm nezdinde bulunan âyât-ı Kur'âniye'yi bir nüshada cem ederek ziyâ'dan vikâye eylemiştir ki şimdiki elimizde bulunan masâhif-i şerîfe Hazret-i Sıddîk'ın eser-i himmetidir.

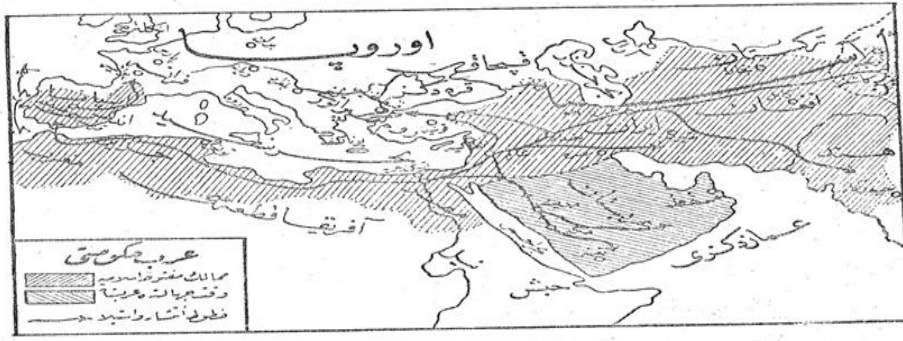
Ömerü'l-Fârûk: Hazret-i Sâdık'ın vefâtında Hazret-i Ömerü'l-Fârûk makâm-ı hilâfete geçti.

Hazret-i Ömer bu milletin en büyük âdemidir. Zamân-ı hilâfetinde Arab ordusu o vaktin en kudretli devletleri olan İran ve Bizans hükûmetlerini titretmiş ve İran'ı bütün bütüne ortadan kaldırıp Irak ve Acemistan ve tâ Türkistan'a kadar memâlik-i ve Kayser'den Suriye ve Kudüs ve Mısır ve Trablusgarp vilâyetlerini zabt ederek hilâfet-i İslâmiye şevket ü revnâkını artırmıştır. Hazret-i Ömer bu kadar parlak bir hilâfetin riyâsetinde bulunduğu halde debdebe ve dârâta meyletmeyip yamalı hırka ve kuru ekmeğe kanâ'at etmiştir. Hazret-i Ömer bir köle tarafından şehîd edildi.

Hazret-i Osman: Hazret-i Osman'ın evâil-i hilâfetinde fütûhât-ı İslâmiye'nin ikmâlîne çalışıldığı gibi gâyet halîm ve selîm olduklarından ve Mervân gibi bir hilekâra karâbeti cihetiyle ziyâde yüz verdiğinden İslâm beyninde fetret ve Hazret-i

Osman'ın hilâfetinden hoşnutsuzluk hâsıl olmağla bu hâl Mushaf okurken şehâdetine sebep oldu.

Hazret-i İmâm Ali: Hilâfet-i Osman'da başlayan fetret, Hazret-i Ali'nin hilâfetinde ziyâdeleştii. Şâm vâlisi olan Muâviye Osman'ın şehâdetini Hazret-i Ali'nin entrikalarına atfederek cenâb-ı İmâm'ı Müslümânların gözünden düşürmeğe çalıştı ve hatta İmâm-ı bil'hakka asker çekti ve Sıffin vak'asında nice bin Müslümânın [30] kanlarının akmasına sebep oldu ve bu yüzden İslâm arasında Şî'a ve Havâric gibi fırkalar peydâ olduğundan fütûhât-ı Osmâniye'ye durgunluk gelmiştir. Nihâyet Hazret-i İmâm da bir Hâricinin hançer gadriyle Kûfe Mescidi'nde namaz kılariken şehîd edilmiştir.

Harita 5: İslamiyet Öncesi Arap devleti toprakları ile İslamiyet sonrası Arap devleti toprakları

İmâm Hasan: Hazret-i Ali'den sonra emânet-ü hilâfet İmâm Hasan bin Ali'de karar kıldı ise de Muâviye zâten İmâm zamânında hilâfeti kendine hasretmiş olduğundan İmâm Hasan'ı cebren isti'fâya mecbûr eyledi. İmâm Hasan'ın ferâğatıyla Râşidîn devri tamam olmuştur.

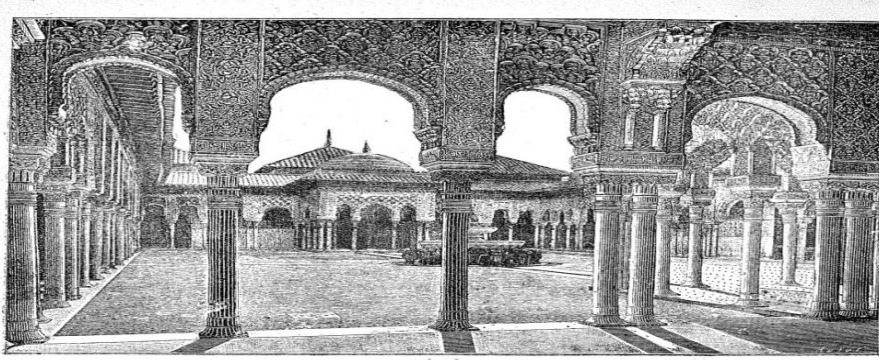
İhtâr: Müslümânlar Asr-ı Sa'âdet'te yalnız Arabistan'a sâhib oldukları hâlde irtihâl-i Nebvî'den sonra devam eden yarım asır içinde şarken İran, Türkistan ve Hindistan ve şimâlen [31] Bizans memâlikinden Suriye, Filistin ve Kudüs ve şimâlde Afrika'da kâin Mısır, Trablusgarp, Tunus Cezâyir, Fas, memleketlerini istilâ ile Bahr-i Muhît-i Atlasî sâhilinde atlarının dizginlerini çektiler. Bu cihetle memâlik-i İslâmiye Türkistan'dan Bahr-i Muhît-i Atlasîye ve Anadolu'dan itibaren Bahr-i Muhît-i Hindîye'ye kadar tevsi' eylemiştir. İşbû cesâmeti dünyayı zapt eylemiş denilen Roma memâlikinden bile fazladır.

(Bâb-ı Sâni)

Devlet-i Emeviye

Muâviye bin Ebî Süfyân: Hasan bin Ali'nin hilâfetten çekilmesiyle hilâfet-i İslâmiye Şâm vâlisi Muâviye'nin eline geçti. Muâviye Devlet-i Emeviye'nin birinci pâdişâhıdır. Te'sis eylediği devlete Muâviye'nin ceddî olan Ümeyye'ye nisbetle Emeviye denildi. Muâviye gâyet akıllı ve siyasî hükûmet âdemi idi. Halka adâlet ve merhamet göstermek sûretiyle ahâlîyi kendisine ısındırmıştır. Ba'dehû Sudan'a

Türkistan'a, İstanbul'a ordular göndererek dâire-i İslâmiye'yi çok büyüttü. Oğlu Yezîd Peygamber'in torunu Hüseyin'i Kerbelâ'da katlettiğinden Müslümânlar arasında pek fenâ bir isim bırakmıştır. Emevîlerden Abdülmelik devri pek parlak idi. Fakat Haccâc-ı Zâlim'i Müslümânların başına belâ etmesi unutulur fenâlıklardan değildir. Ömer bin Abdülaziz pek mübârek ve merhametli dîndâr bir pâdişâh idi. Sefâhati kaldırıp beytü'lmâli muhâfaza etmiştir. Ömer'den sonra gelen hükümdârlar pek dînsiz ve gaddâr idiler. Son hükümdârı Mervân muktedir bir zât idiyse de zamânı fetret ile geçtiğinden Ebâ Müslim Horasânî gibi bir sâhib-i hurûca karşı gelemeyip devlet ve saltanatları mahvolup gitmiştir. Emevîlerin ahlâksızlığı ile beraber tevsi'-i [32] dâire-i İslâmiye'ye büyük hizmetleri olmuş ve İslâmlar Avrupa kıt'asına dahi geçerek Endülüs kıt'asını feth ve Pirene Dağlarını aşarak Fransa memâlikini istilâ ile Paris civârına yayılmışlardır.

اندلس آمار عربیہ الجزائر سراي

Resim 7: Endülüs'te Âsâr-ı Arab'tan el-Hamrâ Sarayı

Emevîlerden on dört hükümdâr gelmiş [33] ve saltanatları doksan seneden ziyâde devam etmiştir. Memâlikin vüs'ati ziyâdeleştigiinden pâ-yı taht Mekke'den Şâm'a nakledildi.

Hilâfet-i Abbâsiye: Emeviye Devleti'nin inkırâzından sonra yerinde Devlet-i Abbâsiye teşkil eyledi. Abbâsiler Resûl-i Ekrem hazretlerine karâbet iddi'asında oldukları hâlde Emevîlerden ziyâde alevîlere husûmet gösterdiler. Birinci halife olan Ebü'l-Abbâs ziyâde kan döktüğünden Seffâh nâmını taşıdı. İkinci halife Mansûr Bağdâd'ı binâ ile dârü'l-hilâfeyi oraya nakletmiştir. Mansûr hilâfetinin Abbâsilere intikâline sebep olan Ebâ Müslim'in şöhretini çekemediğinden onu gadren öldürdü ve amucası Abdullah'ı dahi ortadan kaldırdı. Abbâsilerin en meşhûr halifesi Hârûnü'r-Reşîd oğlu Me'mûndur. Hârûn'un şevketi ve azameti, Me'mûn'un ulûm ve fûnûna hizmeti çoktur. Hârûn hükûmeti zamânında mevcûd iki büyük hükûmetin birisi idi. Hârûn'un Şarلمان'a muhabbeti ve Endülüs Devlet-i İslâmiyesi'ne adâveti kendisi için bir leke idi. Hârûn ve Me'mûn devrinde Bağdâd'ın şa'saa-i ikbâli bâlâter idi. Mebâni-i âliye ve müessesât-ı ilmiyesi garbın rekâbetini celbetmiş idi. Hârûn'dan sonra hilâfetin parlaklığı zâil olmuş ve son halifelerin zamân-ı memâlik içinde Türklerin ve Şi'ilerin zuhûru ile sönük olarak devam etmiştir. Türkler hilâfete musallat oldular. Gelip Bağdâd'ı zabt ile idâreyi halifelerin ellerinden aldılar hilâfet bir kuru isimden ibâret idi. 500 seneden ziyâde devâm ettikten sonra Tatarların hücumuyla hilâfet-i Abbâsiye dahi inkırâz bulmuştur.

[34]

(Bâb-ı Râbi')

Tevâif-i Mülûk

Hilâfet-i Abbâsiye'nin daha ilk zamânlarında memâlik içerisinde bir takım müstakil hükümetler teşkil etmiş idi. Bu hükümetlere Tevâif-i Mülûk derler. Tevâif-i Mülûk'un en ziyâde şöhret bulanları şunlardır.

Benî Ağleb: Hilâfet-i Abbâsiye'ye âid olan şimâl-i Afrika'da Abbâsi ümerâsından İbrâhim ibn Ağleb şimdiki Tunus, Trablus, Cezâyir ve Fas memleketlerinde vâlî sıfatıyla bulunuyorlar idi. İbrahim oralarda müstakil yaşamış ve evlâd ve ahfâdı bir asır kadar ayrı bir hükümet hâlinde saltanat sürmüştür. Ağlebîler Endülüs ile hilâfet arasında bir karakol gibi olduğundan Abbâsîler bunlara ses çıkarmaz idi. Bu hükümet bir asır kadar devam ile Akdeniz'e hâkim oldular. Fâtîmîlerin zuhûriyle bu devlet batmıştır.

Devlet-i Fâtîmiye: Fâtîmiye Devleti Sa'd isminde bir serseri tarafından Mısır ile Berberistan ve Suriye'de teşkil olunmuştur. Fâtîmiye denilmesi bu serserinin Abdullah el-Mehdî nâmını takınıp nesebini Hazret-i Fâtîma'ya nisbet etmesindedir. Devlet-i Fâtîmiye oldukça ehemmiyetli bir hükümet olup nüfûzu Akdeniz'de cârî ve memâlik-i Suriye'den Bahr-i Muhît-i Atlasîye imtidâd etmiş idi. Sonradan dârü'l-mülkleri olan Kâhire ve Bağdâd ve Kurtuba ile rekâbet eder idi. Fâtîmiye'nin en meşhûr hükümdârı olan Muîz meşhûr Câmiü'l-Ezher'in bânîsidir. Fâtîmîler Şî'î mezhebinde idiler. On dört hükümdârları gelmiş ve hükümetleri Eyyûbiye Devleti'nin zuhûriyle bitmiştir. 550-287= 263 sene

[35]Endülüs Devlet-i Emeviyesi: Vandalların memleketi olduğu için Endülüs denilen kıt'a İspanya'nın cenûb semtleridir. Bu kıt'a Emevîlerin cihângîrlilik devrinde ümerâdan Mûsâ ve Târik tarafından zabt olunmuş idi. Arablar yalnız Endülüs kıt'asının fethiyle kanâ'at olmayıp Ota Krallığını ortadan kaldırdıktan sonra şimâle doğru ilerlediler ve Pirene Dağlarını aşip Gulya denilen şimdiki Fransa'nın Paris'e kadar olan mahallerini zabt ettiler. Emevîlerin inkırâzına kadar Endülüs bir vilâyet hâlinde idâre olunuyordu. Memâlikin vüs'ati ve Emeviye'nin karışıklığı hasebiyle son zamânlarda buralara Şâm'dan bakılmadığından âdetâ son zamânlarda sâhibsiz gibi idâre olunuyor idi. Endülüs garbî Avrupa'da kuvvetli bir idâre teşkil etmiş ve yalnız satvet-i beriyye ile kanâ'at olmayıp donanmasıyla Akdeniz'i titretmiş idi.

Emirü'l-mâ diye bahriye kumandanı dahi nasb eylemiş idi. Zamânımızda amiral deyu yâd olunan bahriye kumandanları Emîrü'l-mâ'nın Avrupa lisânlarına nakledilmiş bir lügatidir.

Emevîlerin mahvıyla yerine kâim olan hilâfet-i Abbâsiye Endülüs kıt'asına sâhib olamamış idi. Endülüslüler Abbâsiye hükümetini tanımıyorlar ve kendilerine hânedân-ı Emeviye'den bir hükümdâr nasbını istiyorlar idi. İşte Bağdâd'da kıtalden kurtulup da bir müddet sahra çöllerinde izini gâib ettikten sonra Endülüs toprağına ayak basan Hişâm'ın torunu Abdurrahman ilk Endülüs hükümdârı Kurtuba'da hükümdârlık tahtına oturmuştur. Endülüs'te hayât-ı hükümet ibtidâları pek parlak idi.

İlim ve ma'rifet ve san'at ve ma'mûriyet cihetiyle [36] Endülüs hükümeti akıllara hayret verecek derecelerde terakkî etti. Birinci, ikinci, üçüncü

Abdurrahmanlarla Hişâm gibi hükümdârları Endülüs'ü azametli bir devlet hâline koymuşlardır.

O esnâlarda Avrupa cehâlette olup ilim ve ma'rifet Müslümânlarda idi. Şarkta Bağdâd vasatta Kâhire garbda Endülüs merkez-i ma'rifet ve medeniyet idi. Fakat Kurtuba'nın terakkiyatı cümlesine fâik bulunuyordu. Tahsil etmek ve san'at öğrenmek için dünyanın her bir cihetinden Endülüs medreselerine koşarlar hatta papalar, prensler bile buradan feyz almıştır. Endülüs'te vilâyetler ve sancaklar teşkil olunmuş, yollar ve konaklar açılmış idi. Arab usûlü mi'mârisinin derece-i terakkiyatını görmeli idi. Kurtuba'da vesâir şehirlerdeki saraylar, köşkler, köprüler, câmilerin harâbesi bile bugün Avrupalıların hayretini mücib oluyor. Fakat sonraları ahâlîde fesâd-ı ahlâk ziyâdelenmiş ve hükûmete ehemmiyetsiz eller karışmış olduğundan ma'mûre-i cihân bu koca Endülüs yabancılara geçmiştir.

Endülüs Devlet-i Emeviye'si üç asır kadar devam ettikten sonra battığı zamân enkâzından on bir kadar küçük hükûmet teşkil etmiş ve içlerinden en ehemmiyetlisi Gırnata'ki Benî Ahmer hükûmeti bulunmuş idi. Gırnata hükûmeti de pek büyük terakkiyat-ı medeniye gösterdi. El-Hamrâ, el-Beyzâ gibi saraylar da vücûda getirdi ise de ârız olan nifâk ve şikâk Hıristiyan hükûmetlerinin istifâdesine hizmet ettiğinden bu hükûmette İspanyolların elinde mahvolup gitti. Endülüs Arabları hakkında İspanyolların revâ gördükleri mezâlim târîh sahîfelerinde kanlı mürekkeblerle yazıldı.

Arab Medeniyeti: Arabistan kıt'ası mahsûlsüz olduğundan Arablar maîşetlerini tevsi' [37] etmek için Suriye, Mısır, Irak gibi memleketlere gidip orada yerleştiler. Şehirlerde yaşayan Arabların ahfâdı İran ve Yunan-ı kadîmenin âdât ve medeniyetine vâris oldukları gibi lisânlarını onlara ta'lîm edip umûmen buldukları yerleri Arablaştırdılar ve Arab medeniyeti nâmıyla ayrıca bir medeniyet te'sis ettiler. Arabların şehirleri Bâbil gibi tuğla bir divâr ile çevrilmiş idi. Halîfeler kadîm İran hükümdârları gibi gâyet zengin hazînelere mâlik idiler. Dokuzuncu asırda hükümdârın hazinesinde 300 milyondan ziyâde gümüş akçe mevcûd idi. Abbâsî halîfelerinin sarayları pek mükellef idi. Bunların sofraya kabûle mahsûs olan saraylarının salonunda on sekiz dallı altundan bir ağaç mevcûd olup dalların her birisinde meyhânikî bir sûrette kanatlarıyla çırpışan kuşlar bulunur idi. Mısır hükümdârlarının bağçelerinde altından hurma ağaçları dikilmiş idi ki tahtü'l-arz bakır borular vâsıtasıyla bu ağaçların dallarından sular fişkirtiyor idi.

Zirâ'at: Mezopotamya çiftçileri suyun kanavât-ı taksîmi ve tevzî'ini bilirler idi. Arablar da bu taksîm-i miyâh usûlünü zabt ettikleri memleketlerde tatbîk ettiler. Hâlâ bugün İspanya'nın bazı cihetlerinde usûl-i Arab üzere tarlalar sulanmaktadır. Arablar uzak mahallerde buldukları ağaçları memleketlerine vesâir memâlik-i meftûhalarına nakleyletiler. Meselâ en kıymetdâr ağaçları olan hurmayı Bağdâd'a ve İspanya'ya kadar getirdiler. Pirinç, şeker kamışını Çin'den Bahr-i Sefîd havzasına naklettiler. Dut ağacını Çin'den Bizans'a pamuğu İtalya ve Suriye'de yetiştirdiler.

Sanâyi': Şark ahâlîsi kıymetli ve ziynetli san'ata rağbet ettiklerinden Arablar ol vakit Mısır'da, Suriye'de, İran'da buldukları [38] san'atları pek çabuk öğrendiler. Musul'un muslin denilen gazelleri, kamışları, İran'ın halıları Arabların yegâne san'atları oldu. Kumaşların üzerine altın ve gümüşten nakışlar yapılır idi. İşte bu veçhile İtalya'nın kadife ve dibâ denilen ipeklî kumaşlarını öğrenmişlerdir.

Arablar esliha-i cârihaya pek meftûn idiler. Bazıları elân şöret-i sâbıklarını muhâfaza etmiştir. Şâm'ın kılınçları, Toledo'nun çelikleri, Kurtuba'nın sahtiyânı, Fas'ın marukînleri gibi. Şekercilik, şekerlemecilik, şurup a'mâli, ıtriyât istihsârı misk ve külli yağ istihsâli Arablardan kalmıştır.

Mi'marlık san'atı pek ileri gitmiştir. İslâm mi'marları âsârını başlıca câmi, saray gibi şeylere hasretmişlerdir. Mebâni-i İslâmiye'nin en eskisi yedinci asr-ı milâdîde yapılan Kudüs'teki Câmî-i Ömer ve sekizinci asırda yapılan Kurtuba Câmii ve onuncu asırda inşâ olunan Kâhire Câmii'dir Bunların en ziyâde şöret bulanı on üçüncü asırda vücûda getirilen Sevilla'daki el- Kasr ile Gırnata'daki el-Hamrâ saraylarıdır.

Devlet-i Eyyûbiye: Fâtımîlerin veziri olan Kürd ümerâsından Eyüb bin Şâdî'nin oğlu Selâhaddîn Fâtımîlerin son hükümdârı Âzîd'in bilâ veled vefâtında zamân-ı idâreyi eline alıp Eyyûbiye Devleti'ni te'sîs eyledi. Bu Selâhaddîn ehl-i salîb seferlerinde Avrupa ordularını mahv u perişan eden kahramândır. Musul Atabegi Nüreddîn'in vefâtında Musul, el-Cezîre, Halep memleketlerini dahi memâlikine katarak büyük bir devlet teşkil eyledi. Selâhaddîn, Fâtımîler zamânında kalma Şî'a mezhebini kaldırıp ehl-i sünnet mezhebini Mısır'da yerleştirmiştir. [39] Eyyûbiye Devleti 80 sene devam eyledi. 630-550

Âl-i Büveyh: Deylemli Ebû Şucâ'a isminde bir fakirin üç oğlu ayrı ayrı birer hükûmet te'sîs eylediler. Bunların en meşhûru Muîzüddevle lakabını alan Hasan'ın te'sîs eylediği hükûmettir. Hasan Bağdâd'ı zabt ile emîrî'l-ümerâlık mesnedini aldı ve yıllarca evlâd ve ahfâdı bu me'mûriyette bulundu. Bunlar zamânında halîfelerin elinde iş kalmamış idi.

Selçûkilerden Tuğrul Beg bunları Bağdâd'dan tard ederek emîrî'l-ümerâlığı kendisi zabt eyledi. Yedi yüz târîhine kadar gelip geçen bazı tavâif-i mülûkun esâmesiyle aded-i hükümdârânı hakkında tertib olunan cetveldir.

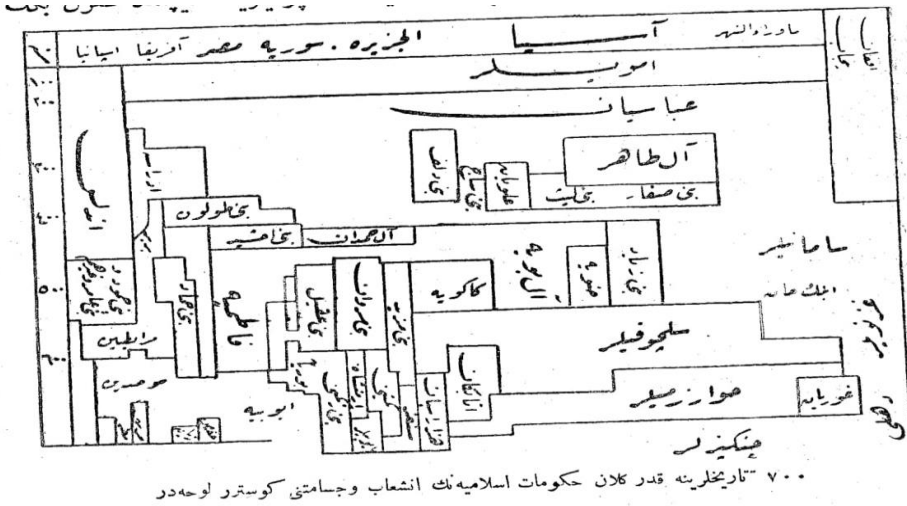
Esâmi-i hükûmet	Aded-i mülûk	Dârü'l-mülk	Târîh-i zuhûru ve İnkırâzı
Benî Tâhir	5	Herat	195-259
Edârise	5	Fas	172-307
Âl-i Sâmân	9	Horasan	304-389
Âl-i Saffâr	3	Horasan	248-305
Benî Ziyâd	6	Taberistan	315-470
Âl-i Sebüktekin	14	Gazne	387-555
Havâkîn-i Türk	19	Semer kand	380-690
Âl-i Hamdân	5	Musul	323-380

Kâkûye	3	Yezd İsfahân	294-427
Âl-i Mervân	6	Diyarbakir	392-487
Benî Merdâris	7	Haleb	414-473
Benî Ahidar	11	Hicaz	251-300
Benî Midrâr	10	Sicilmâse	167-297
Benî İlyâs	3	Kirman	318-359
İhşidiyye	5	Şâm ve Mısır	323-357
Benî Süleyk	3	Erzurum	556-598

Tablo 1: 700 yılına kadarki Tevâif-i Mülûk

(Bâb-ı Hâmis)

Selçûkîler: Türk tâifesinden Selçûk bin Bukak Türkistan'da gezginci tâifesi rüesâsından biri idi. Bunun ahfâdından Tuğrul Beg, Gaznevîlerin ümerâsından iken 416 târihinde ilân-ı istiklâl etmiş istiklâlini Gaznevîlere harben tasdik ettirmiştir. [40] Tuğrul hükûmetine Devlet-i Selçûkiye denildi. Tuğrul Beg ziyâde yiğit bir zât olup Anadolu ve Kafkasya'dan bir hayli yerleri aldı ve Bizans İmparatorlarını haraca kesip Arab Câmii'ni açtırarak İstanbul'da ve Mekke'de ismini hutbelerde okuttu. Ve ba'dehû Bağdâd'a girip emîrül-ümerâlığı Âl-i Büveyhî'nin elinden alıp Büveyh hükûmetini ortadan kaldırdı ve halîfeye de dâmâd oldu.

Şekil 2: 700 yılına kadarki Tevâif-i Mülûk

Tuğrul Beg'in vefâtında Selçûkiyye hükûmeti birkaç parçaya ayrılmıştır ki bunların en ziyâde ma'rûf olanları İran ve Rûm Selçûkîleridir. İran Selçûkîlerinin içinde Tuğrul Beg'in oğlu Alparslan ile Melikşâh'ın saltanatları pek parlak idi.

Alparslan Rumlarla dâimâ gazâ ederdi. Bir aralık Kayser Romanos'u esîr ettiği gibi sadaka-i zafer olarak âzâd eyledi. [41] Melikşâh'ın vezîri olan Nizâmülmülk akl u kiyâset ve hüsn-i tedbîr ve siyâset ile meşhûrdur.

Rûm Devlet-i Selçûkiyesi: Rûm Devlet-i Selçûkiyesi İran Selçûkîlerinden ayrılmış ve Konya'da hükûmet etmişlerdir. Bunların birinci ve ikinci Kılınç nâmındaki hükümdârları ehl-i salîb muhârebelerinde büyük hizmet ettiler. Rûm Selçûkî Devleti'ni Tatarlar mahvederek yerinde on bir kadar derebegleri yerleşti ki bunlardan birisi de bizim devletimizi te'sîs eden Osman Gâzi hazretleri idi.

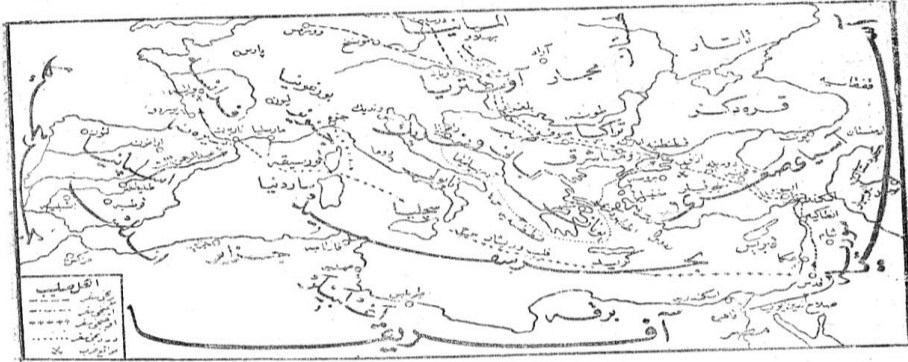
(Bâb-ı Sâdis)

Tatar Hanları

Cengiz ve Ahfâd: Cengiz Moğol sergerdelerinden olup Tataristan-ı Kebîr'den zuhûr ederek Asya kıt'asını baştan başa harâbeye çevirmiş ve öldürdüğü hesapsız insanların kanıyla lâlezâra döndürmüş olan bir cihângîrdir. Cengiz Karakum'da tahta çıktıktan sonra yanına birçok Moğol akvâmını toplayıp tahrîbâtına başlamış rast geldiği ma'mûreyi yakıp yıkmış, hükûmetleri mahveylemiş, devletleri temelinden sarsmış ve âlem-i insâniyete yapmadığı fenâlık kalmamış ve nihâyet pâ-yı tahtına çekilerek 85 yaşında dâr-ı mücâzâta gitmiştir (606).

Cengiz'in vefâtıyla mülkü oğulları elinde parçalandı. Ögenay Han Çin'de bir hükûmet te'sîs etmiştir. Cuci Han Deşt-i Kıpçak'ta Çağatay Han Türkistan'da birer hükûmet te'sîs ettiler.

Türkistan'daki Cengizîlerden Hülâgû Han yedinci asırda Bağdâd üzerine hareketle Bağdâd'ı ve zâlimâne ve gaddârâne hareketle şehri ve Dicle'yi kana boyamış ve Hulefâ-yı Abbâsî Müsta'sım'ı katlederek hilâfet-i Abbâsiye'ye hitâm vermiştir. [42] Hülâgû'nun Bağdâd'daki mezâlîmi dünya kurulalı hiçbir kimse tarafından icrâ edilmemiştir. Hülâgû'nun oğlu Abaka Han İran Cengizlerinin müessisi ve Rûm Devlet-i Selçûkiyesi'nin batırmış olan Gazan Han'ın ceddidir.

Harita 6: Haçlı Seferleri ile ilgili harita

Timurleng: Türklerin beyninde Aksak Timur denilen şahıs vâlidesi tarafından Cengiz hânedânına mensuptur. Timur Çağatay tahtını ele geçirdikten sonra garba doğru tahrîbâta devam ile önüne gelen ma'mûreleri harâb, memleketleri yağma ile mezâlimde Cengiz'i ve Hülâgû'ya rahmet okutmuş, İrakeyn, Deşt-i

Kıpçak ve Hindistan'ı kana bulamış, sonra da mücâhid-i fî sebîlillah olan Yıldırım Han üzerine hücum etmiştir. Timur'un seylâbe-i hücumundan ne insanlar ne de devlet ve milletlerden kurtulamayıp geçtiği yerler yangın yerine dönmüştür. Timur Yıldırım Han'ı dahi Ankara Muhârebesi'nde bozduktan ve pâdişâhı esîr ettikten sonra [43] bir müddet daha ikmâl-i tahribât etmek üzere Anadolu'da kalarak bir sene sonra memleketine yıkılıp gitti. Timur'un memâlik-i Çin'den Bahr-i Sefid'e ve Dehişt-i Kıpçak'tan Hindistan cenûbuna kadar imtidâd eyler idi. Timur Çin'i zabt etmek üzere tedârikâtta iken 873'de fevt oldu. Mezârı Semerkand'da olup mükellef türbesi vardır. Timur ahfâdının Hindistan'da teşkil ettiği Ordu hükûmeti 12.asra kadar bâkî idi.

(Bâb-ı Sâbi')

Ehl-i Salîb Muhârebeleri

Ehl-i Salîb'in Esbâbı: Kudüs Hıristiyanların mukaddes addettikleri bir şehirdir. Çünkü Hazret-i İsa aleyhisselâm'ın kabri sayılan bir mezâr Kudüs'tedir. Bu şehri ziyâret için her sene dünyanın her bir tarafından binlerce Hıristiyanlar gelir gider. Kudüs İslâmların elinde idi. Muta'assıb papalar Kudüs'ün Müslümân elinde bulunmasını istemiyorlar idi. On birinci asırda gûyâ İslâmların Hıristiyan ziyâretçilerine eziyet ve hakâret ettiklerini bahâne ederek Papa ikinci Urban Kudüs'ü zabt etmek için Avrupa'da ahâlîyi galeyâna getirdi ve Müslümânlarla dînî br muhârebe etmeği Hıristiyanlara tavsiye eyledi.

Bu muhârebeler 200 sene sürdü ve sekiz defa muhârebe edildi. Bu muhârebeye gidenler elbiselerinde Haç yani salîb resmi taşıdıklarından bunlara Ehl-i salîb denildi. Ehl-i salîb'e dâhil olanlara dince bazı va'adler verildiğinden Avrupa'da ne kadar aç, çıplak, serseri var ise buna dâhil oldular (1095). Birinci ehl-i salîb ordusu yüz binlerce Fransızlardan ibâret idi. Bu ordunun yollarda Müslümânlar tarafından kırıla kırıla ancak yirmi beş bin kişisi Kudüs'e kadar varabilip [44] Kudüs'ü aldılar ve orada bir krallık teşkil eylediler. Müslümânların Kudüs Krallığını sıkıştırması üzerine ikinci ehl-i salîb Avrupa'dan gönderildi. Fakat Müslümânlar Kudüs'ü aldılar. Bu orduya Fransız ve Almanya hükümdârları kumanda ettiler.

Dördüncüsü Akka'ya kadar gelebilip meşhûr Selâhaddîn Eyyübî bunları Akka'dan bir karış ilerlemeğe bırakmadı ve birçok şövalyeleri telef etti. Dördüncüsü İstanbul İmparatorluğunu paylaştılar. Diğer dört ehl-i salîbde Hıristiyanlar bir iş göremediler. Yedinci ve sekizincisine kumanda eden Fransa kralı Sen Lui esîr ve sonra da telef oldu. Ehl-i salîb muhârebeleri Avrupalılara çoğa mâl olmuştur.

[45]

(Âlem-i İslâm)

Hülâsa

Hulefâ-yı Râşidîn Medîne'de oturup usûl ve âdet ve tarz-ı maîşetlerini değiştirmediler. Hazret-i Ömer yamalı hırka, eski bir cebe giyer hâneye lâzım olan suyu kendi taşır ve yola gideceği zamân yüklü devesine binip hurma lifinden olan yularını eline alır idi.

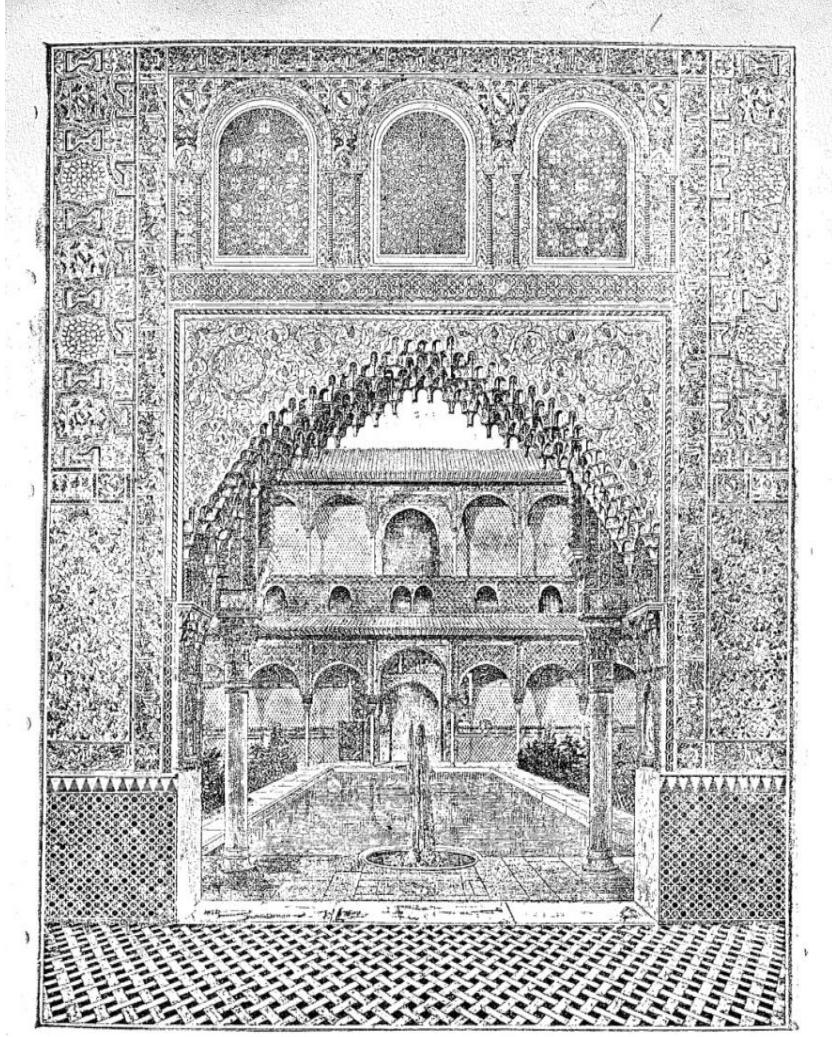
Suriye vâlisi Muâviye taht-ı hilâfete çıktıktan sonra kanâ'atkârlığı terk ile İran şâhları gibi muntazam bağçeli âli saraylarda ikâmet ile yeşil somaki mermer döşemeli salonlarda yaşamağa başlamış idi ve Hazret-i Ömer'in yamalı cebesine

karşı Muâviye sırmalı ipekli kumaşlardan esvâp giyerdi. Emevîler fütûhâta başladılar: Garb cihetinde Müslümânlar Afrika vilâyetini feth ile putperest olan Berberîleri dâire-i itâ'ate aldılar ve bunları Müslümân ettikten sonra beraberce İspanya'ya geçip tesâdüf ettikleri Vizigotları târümâr ile (711) bilâ müşkilât İspanya'yı (şimaldeki dağlardan maâda) kâmilen işgâl ettiler. Ba'dehû İslâmlar Galya denilen Fransa'ya geçerek bütün Languedok ve Akitanya ve Burgonya'yı bi't-tahrîb Levar Vâdisi'ne kadar olan mahalleri istilâ eylediler.

Şarktaki İslâm orduları Afganistan, Türkistan ve Hind'e kadar bütün memâliki zabt ettiler. Sekizinci asrın nihâyetine doğru fütûhât-ı İslâmiye ikmâl edilmiş idi. İslâmlar Roma'dan [46] daha vâsi' bir imparatorluk te'sis ettiler ki bütün İran ve Dicle ve Fırat havzası ve Afrika kıt'asının Bahr-i Sefîd sevâhili ve İspanya'yı şâmil olmak üzere Hindistan'dan Bahr-i Muhît-i Atlasîye kadar mümtedd idi. İşte bu esnâda Resûl-i Ekrem'in amucası Abbâs radiyallahu anhın neslinden zuhûr eden Seffâh kanlı muhârebeler, şiddetli müsâdemelerle hilâfet-i Emeviyeyi mahvederek Abbâsiye nâmiyle bir hükûmet teşkil ettiler ve bütün Emeviye hânedânını kâmilen kılınçtan geçirdikleri hâlde her nasılsa bir prens firara muvâfık oldu ve Kurtuba'da bir hükûmet temelini kurup şarkta batan Emeviye hükûmetini garbda ihyâ eyledi. Bu yeni hükûmet tekmiâl İspanya'da hükûmrân olmuştu.

Abbâsîler Dicle sâhilinde Bağdâd şehrini binâ ederek orasını dârü'l-hilâfe ittihâz etmişlerdir. Hilâfet-i Abbâsiye'de vilâyetlerde vâlî olanlar hem vâlî ve hem de askerî kumandanı idiler. Bunlar yavaş yavaş kesb-i nüfûz ederek halîfelere muhâlefet ve isyân ile birer müstakil hükûmet hâlini almışlar ve tevâif-i mülûk silsilesini teşkil etmişlerdir.

(Son)

Resim 8: El-Hamrâ Sarayı'nda Bir Dîvanhâne

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.